

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการจัดการเรียนการสอนวาดภาพระบายสี ในระดับชั้นประถมศึกษา ที่ใช้แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 4 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้บริหารงานวิชาการ จำนวน 2 คน กลุ่มผู้สอนระดับประถมศึกษา ในโรงเรียนที่จัดการศึกษาตามแนววอลดอร์ฟ จำนวน 9 คน จาก 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนศูนย์การเรียนรู้ปัญญาไทย และ โรงเรียนแสนสนุกไตรทักษะ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เป็นนักวิชาการ ให้ความรู้ตามแนวทางการศึกษาวอลดอร์ฟในประเทศไทย จำนวน 5 คน ซึ่งกลุ่มประชากรทั้ง 3 กลุ่มผู้วิจัยได้ทำการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และกลุ่มตัวอย่างประชากรในการสังเกต โดยทำการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม(Simple Random Cluster Sampling) แบ่งเป็นระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ทำการสุ่มจากโรงเรียนที่ใช้ในการวิจัย สุ่มได้ชั้นป.1 และป.5 ของโรงเรียนศูนย์การเรียนรู้ปัญญาไทย และ สุ่มได้ชั้นป.3 ของโรงเรียนแสนสนุกไตรทักษะ(เปิดสอนอนุบาล-ป.3 ในปีการศึกษาที่ทำการเก็บข้อมูล) สรุปรวมการสังเกตทั้งสิ้น 3 ชั้นเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยศึกษาจากกรอบแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง พัฒนามาเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยเครื่องมือ 2 แบบคือ (1)แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง(Semi -Structure Interview) ใช้สัมภาษณ์ผู้บริหารงานวิชาการ ผู้สอน ผู้เชี่ยวชาญ ในกรอบคำถามเดียวกันที่ครอบคลุมประเด็นการจัดการเรียนการสอน 8 ด้าน คือด้านผู้สอน ด้านผู้เรียน ด้านหลักสูตรเนื้อหา ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน ด้านวิธีการสอน ด้านสื่อการสอน ด้านการวัดและประเมินผล และด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน (2)แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม(Non-participant observation) เป็นการจดบันทึกการสังเกตและสำรวจรายการ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารงานวิชาการ เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนวาดภาพระบายสี ในระดับชั้นประถมศึกษา ที่ใช้แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ

ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาจากคำสัมภาษณ์ และนำมาสรุปประเด็นในรูปแบบการบรรยายเป็นความเรียง โดยจำแนกตามประเด็นที่ศึกษา 8 ประเด็น

ส่วนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้สอน เกี่ยวกับการปฏิบัติการเรียนการสอนวาดภาพระบายสี ในระดับชั้นประถมศึกษา ที่ใช้แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ

ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาจากคำสัมภาษณ์ และนำมาประมวลผลสรุปประเด็นเป็นความถี่ในรูปแบบตาราง ประกอบการบรรยายเป็นความเรียง โดยจำแนกตามประเด็นที่ศึกษา 8 ประเด็น

ส่วนที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับแนวคิดทางด้านการเรียนการสอนวาดภาพระบายสี ในระดับชั้นประถมศึกษา ที่ใช้แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ

ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาจากคำสัมภาษณ์ และนำมาประมวลผลสรุปประเด็นเป็นความถี่ในรูปแบบตาราง ประกอบการบรรยายเป็นความเรียง โดยจำแนกตามประเด็นที่ศึกษา 8 ประเด็น

ส่วนที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกตการเรียนการสอนวาดภาพระบายสี ในระดับชั้นประถมศึกษา ที่ใช้แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ

ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาจากการจดบันทึกพฤติกรรมการเรียนการสอน และการสำรวจรายการในแบบสังเกต นำมาประมวลสรุปเป็นการบรรยายความเรียง ตามประเด็นที่ศึกษา 8 ประเด็น และประมวลสรุปเนื้อหาตามขั้นตอนการเรียนการสอนที่ปรากฏ เป็นกรณีตัวอย่างแบ่งเป็น 2 ระดับชั้น คือระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น และระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ที่ประกอบด้วย 3 กิจกรรม คือ กิจกรรมระบายสีน้ำ กิจกรรมวาดรูปทรง และกิจกรรมวาดภาพประกอบในบทเรียน

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลวิจัย เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวาดภาพระบายสี ในระดับชั้นประถมศึกษา ที่ใช้แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ สามารถอธิบายได้ดังนี้

ตอนที่ 1 สรุปผลในภาพรวม เกี่ยวกับสถานภาพของประชากร

ผู้บริหารงานวิชาการทั้งหมด 2 คนจากทั้ง 2 โรงเรียน พบว่า เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 41-50 ปี จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี ไม่ได้จบสาขาการศึกษาแต่มีความสนใจด้านการศึกษาสำหรับเด็ก ทั้ง 2 คนมีการศึกษาเพิ่มเติมในด้านการจัดการศึกษาแนววอลดอร์ฟในต่างประเทศ ใช้เวลาศึกษาเฉลี่ย 3 ปี และศึกษาในด้านบริหารการศึกษาเพิ่มเติม ผู้บริหารงานทั้ง 2 โรงเรียน มีบทบาทเป็นผู้ร่วมก่อตั้ง และบริหารดู

และงานทุกฝ่ายของโรงเรียน มีประสบการณ์บริหารงานวิชาการในโรงเรียนอยู่ระหว่าง 5-10ปี สำหรับประสบการณ์ด้านการวาดภาพระบายสีแนววอลดอร์ฟได้จากการศึกษาในต่างประเทศ และการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญที่เชิญมาอบรมให้กับครูและบุคคลภายนอกได้ศึกษา ทั้ง 2 โรงเรียนมีลักษณะการบริหารงานเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก จัดการศึกษาแบบการศึกษาทางเลือก และศึกษานอกระบบ เปิดสอนในระดับอนุบาลถึงระดับประถมศึกษา มีชั้นเรียนละ 1ห้อง นักเรียนเฉลี่ยห้องเรียนละ 12 คน ไม่เกิน 20 คน จำนวนรวมนักเรียนระดับชั้นประถมอยู่ระหว่างโรงเรียนละ 50-60 คน จำนวนรวมครูชั้นประถมโรงเรียนละ 3-5 คน

ผู้สอนวาดภาพระบายสี ในระดับประถมศึกษาที่ใช้แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ ทั้งหมด 9 คน เป็นครูหญิง มากกว่า ครูชาย คิดเป็นครูหญิง ร้อยละ 88.90 ครูส่วนมากมีอายุระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 66.70 รองลงมาคืออายุระหว่าง 41-50 ปี ร้อยละ 22.20 และอายุระหว่าง 20-30 ปี ร้อยละ 11.1 ครูส่วนมากจบการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 55.6 รองลงมาจบการศึกษาระดับปริญญาโท ร้อยละ 44.40 โดยส่วนมากจบสาขาศึกษาศาสตร์ ร้อยละ 33.30 รองลงมาสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ ร้อยละ 22.30 และสาขาอื่นๆ ร้อยละ 11.10 หน้าที่รับผิดชอบในสายงาน ครูส่วนมากเป็นครูประจำชั้นโดยทำหน้าที่สอนกิจกรรมวาดภาพระบายสีด้วย คิดเป็นร้อยละ 77.80 และครูทั้งหมด 9 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ทำหน้าที่สอนวิชาพิเศษอื่นๆ ให้กับระดับชั้นเรียนที่ไม่ได้ประจำชั้นร่วมด้วยเช่น วิชาพลศึกษา ภาษาจีน หัตถกรรม เป็นต้น จำนวนนักเรียนในระดับชั้นที่รับผิดชอบ ครูทุกคนประจำชั้นเรียนละ 1 ห้องเรียนโดยครูส่วนมากมีนักเรียนในความดูแลระหว่าง 10-15 คน คิดเป็นร้อยละ 77.80 รองลงมาทำการดูแลนักเรียน 16 - 20 คน คิดเป็นร้อยละ 22.20 ประสบการณ์ทางการสอน ครูส่วนมากสอนมาแล้ว 1-5 ปี คิดเป็นร้อยละ 77.20 รองลงมา 6-10 ปี คิดเป็นร้อยละ 22.20 โดยครูส่วนมากไม่เคยผ่านงานด้านวิชาการมาก่อน คิดเป็นร้อยละ 66.70 มีครูบางคนผ่านการสอน ประเภทชั้นอนุบาล อุดมศึกษา และการศึกษาพิเศษ คิดเป็นร้อยละ 11.10 ต่อประเภท ส่วนประสบการณ์ในการอบรมความรู้การวาดภาพระบายสีตามแนวทางวอลดอร์ฟ ครูทั้งหมด 9 คน ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการจากโรงเรียนจัดขึ้นโดยตรงคิดเป็นร้อยละ 100 ได้รับการอบรมจากผู้เชี่ยวชาญ และครูนิเทศต่างประเทศ คิดเป็นร้อยละ 77.80 รองลงมาได้รับการอบรมเชิงปฏิบัติการต่างโรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 55.60 และได้รับความรู้จากหน่วยงานการศึกษาอื่นๆ จัดขึ้น คิดเป็นร้อยละ 33.30 มีครูจำนวนน้อยที่ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนวอลดอร์ฟต่างประเทศโดยตรง คิดเป็นร้อยละ 22.20

ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 5 คน เป็นชาย คิดเป็นร้อยละ 60 และเป็นหญิง ร้อยละ 40 ส่วนมากมีอายุระหว่าง 50 ปี ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 60 รองลงมาคืออายุระหว่าง 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 40 ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด จบการศึกษาระดับปริญญาโท หรือเทียบเท่า ในสาขาที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนศิลปะแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด เป็นผู้สอนในสถานศึกษาแนววอลดอร์ฟ โดยเป็นครูประถมคิดเป็นร้อยละ 60 เป็นอาจารย์ระดับอุดมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 40 และมีประสบการณ์ มากกว่า 15 ปี คิดเป็นร้อยละ 60 รองลงมา มีประสบการณ์ระหว่าง 10-15 ปี คิดเป็นร้อยละ 40 ประสบการณ์ในการอบรม

ความรู้การวาดภาพระบายสีตามแนวทางวอลดอร์ฟของผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ ได้รับความรู้ทางศิลปะจากการอบรมหลักสูตรการสอนสำหรับครูประถม และครูมัธยม คิดเป็นร้อยละ80 และได้รับความรู้จากสถาบันศิลปะแนววอลดอร์ฟโดยตรง คิดเป็นร้อยละ20 ผู้เชี่ยวชาญส่วนมากมีหน้าที่เป็นครูนิเทศ ครูพิเศษในการให้คำปรึกษากับร.ร.วอลดอร์ฟระหว่างประเทศร่วมด้วย คิดเป็นร้อยละ80 ลองลงมาได้ทำหน้าที่เป็นวิทยากรจัดอบรมความรู้สำหรับครูและบุคคลภายนอก คิดเป็นร้อยละ30 และเขียนหนังสือ บทความ เผยแพร่ความรู้ด้านศิลปะแนววอลดอร์ฟ คิดเป็นร้อยละ 20

ตอนที่ 2 สรุปผล เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวาดภาพระบายสี ในระดับชั้นประถมศึกษา ที่ใช้แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ

(2.1) สรุปผลข้อมูลตามกลุ่มประชากรที่ศึกษา 3 กลุ่ม โดยครอบคลุมประเด็นที่ศึกษา 8 ด้าน ได้ดังนี้

ด้านผู้สอน

ผู้บริหารงานวิชาการ วางแนวทางการเตรียมตัวผู้สอนด้วยการสร้างความเข้าใจในแนวการศึกษาต่อผู้สอน ฝึกหัดเป็นผู้สังเกตการสอนและผู้ช่วยสอน วางบทบาทให้ผู้สอนเริ่มเป็นครูประจำชั้น ประถม1 เป็นปีแรกและเลื่อนชั้นเรียนตามผู้เรียนถึงประถม6 แนะนำให้ผู้สอนจัดกลุ่มศึกษางานศิลปะร่วมกันเป็นประจำ และจัดอบรมให้โดยผู้เชี่ยวชาญเพื่อนำศิลปะมาพัฒนาจิตใจและอุปนิสัยให้เป็นผู้อ่อนโยน ละเอียดอ่อน เกิดการมองโลกอย่างมีศิลปะเพื่อให้สะท้อนในการปฏิบัติตนของครูไปสู่เด็ก

ผู้สอน มีการปฏิบัติก่อนการสอนโดยทำการศึกษาแนวคิดมนุษยปรัชญา ฝึกอบรมศิลปะเชิงปฏิบัติการกับทางโรงเรียน จากวิทยากรทั้งในและต่างประเทศ และศึกษาด้วยตนเองจากหนังสือ ตำรา เข้าสังเกตการสอนในชั้นเรียน และฝึกฝนการวาดภาพโดยใช้รูปจากหนังสือ การปฏิบัติบทบาทของผู้สอนพบว่า ผู้สอนต้องทำการเรียนรู้ในทุกด้านของผู้เรียน ศึกษาจุดมุ่งหมายของศิลปะตามแนววอลดอร์ฟให้เข้าใจก่อนสอน และศึกษาการทำงานศิลปะร่วมกับเพื่อนครูเป็นแบบกลุ่มอยู่เสมอ

ผู้เชี่ยวชาญ มีแนวคิดในด้านการเตรียมผู้สอน พบว่าผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เห็นสอดคล้องว่าผู้สอนควรศึกษาเรื่องราวศิลปะที่สัมพันธ์ต่อการพัฒนาการเด็กแต่ละช่วงวัย ควรศึกษาเรื่องราวธรรมชาติ กายภาพ มนุษย์และสัตว์ และฝึกการมองโลกแห่งความจริง ฝึกทักษะการวาดภาพระบายสีในเรื่องราวที่แนะนำตามแนววอลดอร์ฟ ให้เกิดความเข้าใจในความรู้สึกและทักษะความชำนาญ และควรสังเกตการสอนในทุกระดับชั้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษา สำหรับหน้าที่และบทบาทของผู้สอน พบว่าผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดเห็นสอดคล้องกันว่าผู้สอนควรทำหน้าที่ศึกษาในตัวผู้เรียนทุกด้านให้เข้าใจก่อนวางแนวทางการสอน ควรรักษาความสมดุลย์ในตนเองด้านสภาวะอารมณ์ไม่ให้เปลี่ยนแปลงง่าย ให้มีความละเอียดอ่อน ครูควรเชื่อมั่นในความสามารถและศรัทธาในพลังการเรียนรู้ของผู้เรียน และควรเข้ากลุ่มศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ทางศิลปะสำหรับครู หมั่นศึกษาทักษะและพัฒนาตนเองทั้งกายและจิต

ด้านผู้เรียน

ผู้บริหารงานวิชาการ วางแนวทางการให้ศิลปะช่วยส่งเสริมพัฒนาการผู้เรียนด้านจิตใจ ความละเอียดอ่อนที่เด็กควรได้รับ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนโดยให้มีประสบการณ์ปฏิบัติงานศิลปะทุกชั้นตอนด้วยตนเองให้มากที่สุด

ผู้สอน มีการปฏิบัติในการให้ความสำคัญกับพัฒนาการผู้เรียนในด้านความรู้สึกร่างกาย อารมณ์ ความอ่อนโยน จิตวิญญาณ และพัฒนาการภายนอกด้านร่างกาย ทักษะปฏิบัติ การมอง การสังเกตให้เกิดให้ความสำคัญกับความมีชีวิตชีวาตามธรรมชาติของเด็ก ในการเรียนรู้ เน้นพัฒนาการความคิด จินตนาการ ความเข้าใจเส้น สี รูปภาพ และมุมมองศิลปะ ให้พัฒนาจิตสำนึกการมองสิ่งต่างๆ จาครากฐานอย่างมีคุณค่า และพัฒนาวินัย ความรับผิดชอบ คุณค่าของตนเอง สำหรับบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน พบว่า ผู้สอนมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเตรียมวัสดุอุปกรณ์การทำงานด้วยตนเอง โดยผู้สอนส่วนมากแบ่งการเตรียมอุปกรณ์ให้สอดคล้องกับบุคลิกลักษณะของเด็ก และให้ผู้เรียนได้ทบทวนเนื้อหาพร้อมกับครูขณะสอน

ผู้เชี่ยวชาญ มีแนวคิดในส่วนของพัฒนาการผู้เรียน พบว่าผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่า การวาดภาพระบายสีช่วยพัฒนาให้เกิดความละเอียดอ่อนทั้งจิตใจ และความละเอียดในการมอง การสังเกตของเด็ก ส่งเสริมพัฒนาการให้เกิดความยืดหยุ่น พลิกแพลง สร้างสรรค์ในการเรียนรู้ และดำเนินชีวิต และช่วยพัฒนาการกระบวนการคิด สติปัญญา สำหรับบทบาทและการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนของผู้เรียน พบว่าควรให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เรียนรู้ คิด แก้ปัญหาเอง และควรให้ผู้เรียนรับรู้จุดมุ่งหมายการเรียนของตนเอง และการสอนของครู

ด้านหลักสูตรเนื้อหา

ผู้บริหารงานวิชาการ ดำเนินการวางแผนงานหลักสูตรร่วมกับผู้สอนทุกชั้นเรียน ทำการศึกษาพื้นฐานจากหลักสูตรวอลดอร์ฟ หลักสูตรโรงเรียนวอลดอร์ฟต่างประเทศ และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานร่วมด้วย มีแนวทางหลักสูตรเป็นแบบบูรณาการองค์รวม โดยมีเนื้อหาทุกวิชาเชื่อมผสมกัน จัดกิจกรรมวาดภาพระบายสีมาใช้ในหลักสูตร คือ กิจกรรมระบายสีน้ำ กิจกรรมวาดรูปทรง และกิจกรรมวาดภาพประกอบบทเรียนทุกวิชา การจัดเนื้อหาสาระพิจารณาความเหมาะสมในการรับรู้ของเด็กที่เกิดจากความพร้อมในทุกด้านพัฒนาการเป็นสำคัญ เนื้อหาที่ใช้จึงเน้นเกี่ยวกับนิทานหรือเรื่องราวที่ให้อินจินตนาการซึ่งไม่ใช่หลักการทางศิลปะ

ผู้สอน มีการปฏิบัติในการจัดทำหลักสูตรเนื้อหา พบว่าผู้สอนทั้งหมดวางแผนร่วมกันทุกระดับชั้นจัดทำเป็นโครงร่างหลักสูตรแต่ละชั้นเรียน มีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม ใช้แนวทางหลักสูตรวอลดอร์ฟเพื่อศึกษา ในการปรับเปลี่ยนหลักสูตรเนื้อหาทำการปรึกษาระหว่างเพื่อนครูด้วยกันทุกชั้นเรียน โดยจัดทำหลักสูตรเป็นแบบบูรณาการทุกวิชาพร้อมกัน และบูรณาการศิลปะไว้ในการเรียนการสอน ซึ่งได้จัดกิจกรรมวาดภาพระบายสีไว้ในช่วงต่อจากบทเรียนหลัก ในการจัดทำแผน

การสอน พบว่าผู้สอนส่วนใหญ่ นำโครงสร้างหลักสูตรระดับชั้น จัดทำเป็นแผนการสอนล่วงหน้าแบบรายภาค แบ่งเป็นการสอนระบายสีน้ำ การวาดรูป และการบูรณาการวาดภาพทุกวิชา ในบางคนไม่ทำเป็นแผนการ แต่เป็นโครงสร้างใช้สอน การกำหนดเนื้อหากิจกรรมระบายสีน้ำ พบว่าผู้สอนทั้งหมดใช้ตอนหนึ่งของนิทานที่เล่าในชั่วโมงนิทาน และใช้นิทานหรือตำนานที่อยู่ในบทเรียนหลักของชั้นเรียนเป็นเนื้อหา ใช้นิทานและเรื่องราวที่สื่อถึงสี การเคลื่อนไหวเส้นที่มีชีวิตชีวา รองลงมาคือเรื่องราวรอบตัว ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและปรากฏการณ์ต่างๆ สำหรับการกำหนดรูปแบบของภาพระบายสีน้ำ พบว่าไม่มีรูปแบบตายตัว เป็นรูปทรงอิสระที่เกิดจากการแทนด้วยคุณค่าสี โดยใช้เรื่องราวเดียวกันซ้ำ 2-3 ครั้ง แสดงการวาดภาพระบายสีที่ดัดแปลงได้หลายรูปแบบ และมีการแสดงออกเป็นรูปทรงตามเนื้อเรื่องบ้างในชั้นปลาย ในการกำหนดเนื้อหากิจกรรมวาดรูปทรง พบว่าผู้สอนทั้งหมด ใช้นิทานที่เหมาะสมตามวัยผู้เรียนเป็นนิทานกริม เทพนิยาย นิทานโบราณ รองลงมาคือเรื่องราวที่ครูกคิดขึ้นเอง ที่เหมาะสมกับเด็ก เป็นเรื่องที่มีชีวิตชีวา

ผู้เชี่ยวชาญ มีแนวคิดในการสร้างหลักสูตร พบว่าผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ มีความเห็นสอดคล้องให้ศึกษาโครงสร้าง หรือแนวทางหลักสูตรวอลดอร์ฟในภาพกว้าง และควรศึกษาพื้นฐานพัฒนาการของเด็กทุกๆ ด้าน เพื่อนำไปจัดเป็นสาระเนื้อหาสำหรับการเรียนรู้ที่เหมาะสม และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายลักษณะหลักสูตรที่สร้างขึ้นควรมีความยืดหยุ่น เปลี่ยนแปลงและปรับพัฒนาตามผู้เรียนได้ตลอดเวลา โดยการทำงานของหลักสูตรต้องยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ในส่วนของเนื้อหากิจกรรมระบายสีน้ำ พบว่าผู้เชี่ยวชาญเห็นสอดคล้องควรให้ใช้เนื้อหาเกี่ยวกับสีเป็นเรื่องราวนิทานสี และ ควรใช้เนื้อหาที่นำไปสู่ความคิดเชิงความรู้สึกร่วมกัน การนำเนื้อหาไปใช้ในการวาดรูปทรง พบว่าควรใช้เนื้อหาที่ทำให้ผู้เรียนกลมกลืนไปกับการเรียนอย่างมีชีวิต เช่น นิทาน เรื่องราวเหตุการณ์ ควรเป็นเรื่องของรูปทรงที่เริ่มจากพื้นฐาน เส้นโค้ง เส้นตรงพัฒนาสู่เส้นที่ซับซ้อน และรูปทรงมีความผูกพันกับลักษณะการคิดของเด็กแต่ละชั้นเรียน การนำเนื้อหาไปใช้ในการวาดภาพประกอบบทเรียน พบว่า ควรใช้เนื้อหาที่เรียนในบทเรียนต่างๆ เป็นเนื้อหาหลัก ส่วนเนื้อหาด้านเทคนิคการวาดเป็นเนื้อหารองที่เกิดขึ้นในการทำงาน โดยเนื้อหาในบทเรียนต่างๆ ควรมีความเชื่อมโยงคู่กันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม ภาพวาดในแต่ละวิชาจึงมีส่วนผสมเชื่อมโยงกันด้วย

ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน

ผู้บริหารงานวิชาการ วางจุดมุ่งหมายของศิลปะโดยเฉพาะกิจกรรมวาดภาพระบายสีเพื่อสนองต่อธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กที่เรียนรู้จากสิ่งที่เห็นภาพไปสู่การเรียนรู้ความหมายข้อความ ทุกวิชาจึงมีกิจกรรมการวาดภาพระบายสีร่วมด้วย ได้กำหนดจุดมุ่งหมายเฉพาะของกิจกรรมระบายสีน้ำเพื่อการรับประสบการณ์และรับความรู้สึกเกี่ยวกับสี จุดมุ่งหมายของการวาดรูปทรงเพื่อ เป็นพื้นฐานการเขียน การเคลื่อนไหวร่างการและการพัฒนากล้ามเนื้อมือ การวาดภาพประกอบบทเรียนต่างๆ เพื่อใช้ด้านความคิดเชิงจินตนาการ ความรู้สึก ร่วมกับการใช้ความคิดจดจำในองค์ความรู้

ผู้สอน มีการปฏิบัติด้านการกำหนดจุดมุ่งหมายหลักของกิจกรรมวาดภาพในระดับชั้นประถมศึกษา พบว่าผู้สอนทั้งหมดมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกภายในที่ดีจากการได้ทำงานศิลปะมากกว่าตัวผลงาน รองลงมาคือให้เกิดการเรียนรู้ที่มีชีวิตโดยใช้ศิลปะเป็นสื่อในการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับธรรมชาติของเด็ก และให้เกิดองค์ความรู้ทางศิลปะที่เชื่อมโยงกับศาสตร์อื่น แบบไม่แบ่งแยก การกำหนดจุดประสงค์เฉพาะของการระบายสีน้ำ พบว่าผู้สอนทั้งหมดมุ่งให้ผู้เรียนคุ้นเคยกับคุณภาพของสีต้น เรียนรู้ทฤษฎีสีโดยไม่ต้องท่องจำ และใช้เป็นพื้นฐานของการสร้างงานที่ดูมีอิสระ มีชีวิตชีวา เป็นรูปแบบงานที่สวยงาม อีกทั้งเป็นพื้นฐานของการสังเกตรูปร่าง รูปทรง จากการจินตนาการ จุดประสงค์เฉพาะของการวาดรูปทรง พบว่าผู้สอนทั้งหมดมุ่งให้เป็นพื้นฐานการเรียนรู้เขียนหนังสือ และพัฒนาด้านความรู้สึกในทิศทางการเคลื่อนไหวที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิต เป็นการรับรู้ตำแหน่งของตนเองบนโลก จุดประสงค์เฉพาะของการวาดภาพประกอบบทเรียน พบว่าผู้สอนทั้งหมดมุ่งให้เป็นสื่อช่วยการเรียนรู้เนื้อหาบทเรียนตามธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กที่เรียนรู้จากภาพได้ดี เพื่อบูรณาการเนื้อหาบทเรียนด้วยศิลปะให้เกิดการเรียนรู้ที่มีชีวิต มีมิติ และเพื่อปลดปล่อยความคิดให้ได้รับอิสระจากการวาดภาพ ในขณะที่เรียนรู้ด้านวิชาการ

ผู้เชี่ยวชาญ มีแนวคิดด้านการกำหนดจุดมุ่งหมายของการวาดภาพระบายสี ในระดับชั้นประถมศึกษา พบว่าเป็นการวาดภาพระบายสี เพื่อช่วยพัฒนาความรู้สึกของตนเอง และวิถีดำเนินชีวิตที่ทุกส่วนมีศิลปะ ให้เกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก เพื่อการพัฒนาด้านความคิดที่เป็นกระบวนการทางศิลปะ และเพื่อให้มองเห็นภาพวาดตามความเป็นจริงที่สะท้อนจากการมองโลกตามความจริง จุดประสงค์เฉพาะทางของการระบายสีน้ำ พบว่าให้เด็กมีประสบการณ์กับโลกของสี นำไปสู่ความจรรโลงใจ และความละเอียดอ่อน เพื่อให้เรียนรู้ทฤษฎีสีได้ด้วยตนเอง ด้วยการลงมือทำและเข้าใจจากประสบการณ์ตรง และเป็นพื้นฐานของการรับรู้รูปทรง รูปแบบ การวาดภาพ จุดประสงค์เฉพาะทางของการวาดรูปทรง พบว่าเพื่อการหาตำแหน่งแห่งตนเอง รู้ทิศทางการเคลื่อนที่ของตนเองบนโลก เป็นพื้นฐานของการเขียนตัวหนังสือ และเป็นเบื้องต้นแห่งการเรียนรู้สมดุลย์ การเคลื่อนที่ของร่างกายตามเส้นทางต่างๆ จุดประสงค์เฉพาะทางของการวาดภาพประกอบในบทเรียน พบว่าเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทั่วตัวตนทุกส่วนของเด็ก เพื่อการเรียนรู้วิชาการในบทเรียนในอีกมิติหรืออีกด้านหนึ่งของมุมมองที่เป็นแบบรูปภาพจะทำให้มีความรู้สึกสัมพันธ์กับเรื่องราวอย่างแนบแน่นขึ้น และเพื่อบูรณาการศิลปะในการเรียนให้เกิดการจดจำจากความรู้สึกภายในตัวตน มากกว่าการท่องจำเนื้อหา

ด้านวิธีการสอน

ผู้บริหารงานวิชาการ วางแนวทางการสอนกิจกรรมวาดภาพระบายสีโดยใช้หลายวิธี โดยสอนระบายสีน้ำแบบสาธิต และอธิบายประกอบเรื่องราว เนื้อหาถ่ายทอดเป็นภาพโดยไม่ร่างภาพและไม่เน้นในเรื่องรูปทรงที่ปรากฏ เป็นการระบายสีน้ำบนกระดาษเปียกให้เกิดการไหลของสีอย่างอิสระ แนะนำให้สอนวาดรูปทรงแบบกึ่งเล่น ให้เกิดการเคลื่อนไหวทั่วตัวผู้เรียน เช่น การเดิน การวิ่ง การขด

เชือก การเขียนด้วยนิ้วบนทราย ก่อนการนำรูปทรงถ่ายทอดลงในกระดาษด้วยสีเทียน ให้ใช้เนื้อหานิทาน สอดแทรกระหว่างการเคลื่อนไหวร่างกาย แนะนำให้ใช้การสนทนาภาพโดยไม่ร่างภาพก่อนแต่ให้ ระบายด้วยสีเทียนเป็นรูปภาพเลย การวาดเพื่ออธิบายบทเรียนเป็นภาพตามความเข้าใจด้วยวิธีการสอนแบบ สาธิตและการให้อิสระผู้เรียนในการวาดภาพ ผู้บริหารให้มุมมองในงานศิลปะให้มองสรรพสิ่งด้วยความ จริงที่ไร้เส้นขอบล้อมรอบ แต่เกิดจากการทำงานของแสงสีที่รวมเป็นมวลจนเกิดเป็นภาพ และให้แนวทาง การสอนในชั้นเรียนโดยให้ครูคือผู้ให้คำแนะนำคำปรึกษา และไม่เข้าไปแทรกแซงการทำงานของเด็ก

ผู้สอน มีการปฏิบัติในด้านวิธีการสอนระบายสีน้ำ พบว่าผู้สอนส่วนใหญ่ สอนแบบสาธิต การระบายสีประกอบการเล่านิทานหรือเนื้อเรื่องเป็นลำดับขั้นตอนในขั้นแรกของการเรียนรู้ และสอนแบบ อธิบายการระบายสีอย่างคร่าวๆ เมื่อเห็นว่าผู้เรียนสามารถทำได้ มีการสอนแบบให้หัวข้อภาพโดยให้อิสระในการสร้างงานตามรูปแบบของผู้เรียนเองบ้าง สำหรับแนวทางการระบายสีน้ำ พบว่าผู้สอนทั้งหมด ให้อิสระจินตนาการจากการฟังเรื่องราว นิทานสี แล้วแสดงออกเป็นผลงานด้วยคุณค่าของสี ไม่ใช่รูปวาด ให้ระบายสีน้ำแบบ Painting ไม่มีการร่างภาพก่อนการลงสี แสดงภาพอิสระ ไร้รูปทรงตายตัวโดยสอนใช้ เทคนิคระบายบนกระดาษเปียก Wet on Wet เพื่อให้ปรากฏคุณภาพสีน้ำแบบกระจาย และสอนเทคนิคการ ระบายสีแบบเปียก พัฒนาสู่การระบายสีแห้งและรูปแบบอื่นในระดับชั้นปลาย วิธีการสอนวาดรูปทรง พบว่าผู้สอนส่วนใหญ่ สอนแบบเล่นแสดงบทบาททำทาง โดยการเล่าเรื่องราว นิทาน ประกอบการเคลื่อนไหวร่างกายด้วยการเดิน วิ่ง การขดเชือกเป็นรูปร่างตามเส้นทิศทางในชั้นต้นๆ และสอนแบบสาธิตการวาด เส้น รูปทรง ตามลำดับขั้นตอนบนกระดาน เมื่อเด็กมีทักษะที่สูงขึ้นในชั้นปลาย สำหรับแนวทางการวาด รูปทรงพบผู้สอนทั้งหมดให้วาดเส้น รูปทรง หลายๆ ครั้ง ด้วยหลายวิธี ก่อนการนำไปวาดลงในกระดาษ รองลงมาคือฝึกวาดบนหลายพื้นผิว บนทราย บนพื้นปูน บนไม้กระดาน วาดด้วยนิ้วมือ วาดด้วยเท้า วาดบน อากาศ เพื่อให้รับรู้จากภายในความรู้สึก เป็นการสอนให้ถ่ายทอดเส้นที่วาดอย่างมีสติ ออกจากความรู้สึก ไม่ใช่จากการจำภายนอก วิธีการสอนวาดภาพประกอบบทเรียน พบว่าส่วนใหญ่ สอนแบบสาธิตเทคนิค วิธีการวาดในชั้นต้น แล้วสอนหลายแบบทั้งการสาธิต ให้อิสระสร้างสรรค์ และการวาดภาพตามตัวอย่าง แล้วแต่ความพร้อมของผู้เรียนซึ่งจะเป็นชั้นปลาย หลักปฏิบัติโดยรวมในการสอนวาดภาพ พบว่าส่วนใหญ่ สอนลงสีโดยไม่ร่างภาพแต่ให้เป็นการลงสีก่อเกิดเป็นภาพเพื่อการมองความจริงของทุกสิ่งที่ปราศจากเส้น ขอบ รองลงมาคือสอนสร้างภาพโดยมองรากฐานของการเกิด เช่น ลงสีต้นไม้จากรากฐานไล่ไปสู่ปลาย ยอด สำหรับหลักการสอนและควบคุมชั้นเรียน พบว่าผู้สอนส่วนใหญ่เป็นผู้สังเกตการณ์ภายนอกกลุ่มผู้ เรียน โดยมีการสอนมีเป็นขั้นตอน ชี้แนะ ชี้สอนและปฏิบัติ ชี้สรุปผล ซึ่งเป็นลำดับขั้นสอนที่ยืดหยุ่น ได้แล้วแต่สภาพการณ์

ผู้เชี่ยวชาญ มีแนวคิดในการใช้วิธีการสอน พบว่าควรใช้วิธีการสอนระบายสีน้ำในชั้นประถมเป็น การแนะนำสีผ่านกระบวนการสอน จึงควรสอนแบบวิธีสาธิต สอนวิธีการใช้สี สอนกระบวนการเพื่อให้เกิด แนวทาง แล้วจึงจะนำไปสร้างสรรค์งานด้วยวิธีการของตนเองได้ถูกต้องทิศทาง ในวัยที่โตขึ้น (มัธยม) ซึ่งเป็นการ

ทำงานศิลปะส่วนบุคคล รองลงมาเห็นว่า ควรสอนแบบแนะนำ แบบอธิบายวิธีการระบายสี และแสดงการทำงานของครู เพื่อเป็นหนทางที่จะนำไปสู่การสร้างสรรค์งานของเด็กเองได้ด้วย และบางคนเห็นว่าเป็นอิสระของผู้สอนที่จะค้นหาวิธีการสอนแบบต่างๆ ให้เหมาะสมกับผู้เรียน โดยผู้สอนทั้งหมดนำเสนอแนวทางการสอน สอดคล้องกันว่า สอนให้เด็กเรียนรู้คุณภาพของสีจากแม่สี ที่เกิดสีอื่นๆ ได้เพิ่มขึ้น โดยการระบายบนกระดาษเปียก เพื่อให้เกิดการสังเกตสีที่เปลี่ยน ผสานและผสมกันในภาพ ไม่ร่างภาพ ไม่กำหนดภาพด้วยเส้นขอบเพื่อลดความจำกัดขอบเขตของสีที่จะไหลเคลื่อนตัวหากันอย่างอิสระ และการร่างภาพอาจจะทำให้จำกัดจินตนาการเกิดขึ้นในการเรียน วิธีการสอนวาดรูปทรง พบว่าผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ให้สอนโดยเคลื่อนไหวร่างกายไปในทิศทาง รูปร่างต่างๆ เป็นการเคลื่อนตามตำแหน่งต่างๆ ทั้งร่างกาย รองลงมาคือการสอนด้วยวิธีสาธิตการวาดเส้น รูปทรงบนกระดาน แสดงการวาดเส้นที่มีขั้นตอน วิธีการสอนวาดภาพประกอบในบทเรียน พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ให้สอนโดยการสาธิตรูปแบบวิธีการวาดภาพ ฝึกให้นักเรียนวาดตามแบบเพื่อใช้เป็นแนวทางการทำงานศิลปะ และการสอนแบบสาธิตเทคนิควิธีการใช้สี การสร้างรูปภาพต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางโดยปล่อยให้การทำงานศิลปะเป็นทัศนคติทางมโนภาพส่วนบุคคล ที่จะค้นพบรูปภาพต่างๆ จากการนำวิธีการสอนของครูไปใช้ โดยผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ เห็นสอดคล้องกันว่า ครูควรให้การทำงานศิลปะเป็น กิจกรรมเฉพาะบุคคลให้คำปรึกษา แนะนำรายคน และให้มองศิลปะผ่านความจริงบนโลกที่วัตถุและสิ่งมีชีวิต เกิดจากมวลแห่งสสารรวมตัว ที่ปราศจากจากเส้นขอบรูป

ด้านสื่อการสอน

ผู้บริหารงานวิชาการ คำนึงถึงสื่อและวัสดุที่สนองต่อการสัมผัสทั้งภายนอกและภายในจิตใจ เลือกใช้สื่อที่เป็นวัสดุจากธรรมชาติหรือให้ความเป็นธรรมชาติสูง ทำให้สีที่ใช้ระบายจำเป็นต้องสั่งจากต่างประเทศ เช่น สีเทียนสีผึ้ง สีน้ำ แต่ก็พยายามหาวัสดุทดแทนในประเทศที่มีคุณภาพใกล้เคียง ให้การใช้สื่อการสอนเป็นการใช้สื่อเพื่อกระตุ้นจินตนาการ ความรู้สึก จึงใช้สื่อทางนามธรรมประเภทเรื่องราว เนื้อนิทานหรือเนื้อหาบทเรียนใช้เป็นหัวข้อในการถ่ายทอดภาพ และใช้ผู้สอนเป็นสื่อสำคัญโดยการถ่ายทอดการเล่า การใช้เสียง การแสดงท่าทาง มีการกำหนดประเภทวัสดุอุปกรณ์การระบายสีเพื่อการใช้ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้แต่ละช่วงวัย

ผู้สอน มีการปฏิบัติในการจัดเตรียมสื่อการสอน พบว่าผู้สอนทั้งหมดจัดหาสื่อและอุปกรณ์การเรียนมีขนาดใหญ่ให้เหมาะกับการสัมผัส ความถนัด การรับรู้ด้านความรู้สึกได้ดีตามวัยของผู้เรียน รองลงมาคือจัดหาสื่อและอุปกรณ์ที่ช่วยตอบสนองต่อวิธีการสอนของครู และเป็นสื่อที่ปลอดภัยต่อเด็ก จึงเน้นสื่อทางธรรมชาติเป็นหลัก และเป็นสื่อ-อุปกรณ์ที่นำไปสู่ความคิดต่อยอด จินตนาการได้ดี การใช้สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนระบายสีน้ำ พบว่าใช้สื่อการสอนลักษณะนามธรรม คือ เรื่องเล่า นิทาน หัวข้อภาพ รองลงมาคือใช้สื่อการสอน จากวัสดุธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ที่ได้จากการมองเห็น แล้วนำมาพูดคุยกันสำหรับวัสดุ-อุปกรณ์การเรียน พบว่าใช้อุปกรณ์ที่สนองต่อความรู้สึก โดยสีน้ำละลายน้ำได้ เปลี่ยนสีได้

ง่าย พู่กันหน้ากว้างปาดสีได้เร็วเกิดการเปลี่ยนสีทันที กระจกช่วยการซึมซับและผสานของสี ใช้สีน้ำแม่สี (แดงเหลือง น้ำเงิน) เพื่อให้รับรู้การเกิดสีใหม่ จากประสบการณ์ตรง และใช้สีที่นอกเหนือจากแม่สี ในชั้นประถมปลาย การใช้สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนวาดรูปทรง พบว่าใช้สื่อทางธรรมชาติ เชือกปอ หินทราย ผ้าฝ้าย สนามหญ้า ในการนำสู่บทเรียนโดยให้เด็กสัมผัสกับหลายพื้นผิวก่อนการถ่ายทอดรูปทรงลงกระดาษ ใช้สื่อการสอนประเภทนามธรรม คือเรื่องเล่า นิทาน กระตุ้นจินตนาการพร้อมไปกับการเคลื่อนไหวร่างกายตามรูปทรง สำหรับวัสดุ-อุปกรณ์การเรียน พบว่าใช้แท่งสีเทียนสีฟุ้งที่มีความมัน เกิดการเคลื่อนตัวของเส้นได้ดี และใช้วัสดุหลายหลากชนิดแทนสีและกระดาษในการวาด เช่น กิ่งไม้ นิ้วมือ ซอด้วงสีพื้นปูน พื้นทราย เพื่อให้เด็กสัมผัสกับความรู้สึกของการเคลื่อนตัวรูปแบบต่างๆก่อนวาดลงกระดาษ การใช้สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนวาดภาพประกอบในบทเรียน พบว่าใช้สื่อการสอนประเภทนามธรรม คือหัวข้อเรื่องราวที่ได้ฟังในบทเรียนเป็นตัวกระตุ้นจินตนาการในการวาดภาพประกอบ รองลงมาใช้สื่อประเภทวัสดุผลงาน เช่น ภาพวาดตัวอย่าง และให้ผู้สอนเป็นสื่อกระตุ้นความคิด จินตนาการ โดยการซักถามพูดคุย สำหรับวัสดุ-อุปกรณ์การเรียน พบว่าใช้สีเทียนหลายแบบหลายขนาดเพื่อให้รองรับการใช้งานสะดวก สร้างสรรค์งานได้ดี ใช้สีเทียนและสีไม้ขนาดใหญ่เพื่อถนัดต่อการจับและการควบคุมการขีดเขียน และใช้สีเทียนและสีไม้ที่มีสีใกล้เคียงธรรมชาติ แต่ไม่ใช้สีดำในชั้นประถมต้นๆ เพราะสีดำมีผลต่อความรู้สึกในทางลบ และเป็นกรวดภาพที่ใช้พื้นที่หน้ากระดาษขนาดใหญ่

ผู้เชี่ยวชาญ มีแนวคิดในการจัดเตรียมสื่อการสอน พบว่าใช้สื่อวัสดุทางธรรมชาติ หรือใกล้เคียงกับสีต้นธรรมชาติเพื่อให้เด็กได้สัมผัสธรรมชาติ ซึ่งมีความปลอดภัยจากสารพิษ และเป็นสื่อที่ไวต่อความรู้สึกทำให้เกิดการไว้วางใจในการนำมาเรียนรู้ และใช้ให้เกิดความสุขได้ดีกว่าวัสดุสังเคราะห์ และควรจัดเตรียมสื่อการสอนที่เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของการเรียนในแต่ละครั้ง การใช้สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนระบายสีน้ำ พบว่าควรใช้เนื้อหาที่นักเรียนร่วมกับการแสดงวิธีทำงานของครูเป็นสื่อช่วยให้เกิดการสังเกตของผู้เรียน และใช้อุปกรณ์การทำงานที่ดี เป็นสื่อช่วยในการสร้างสรรค์ผลงาน การใช้สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนวาดรูปทรง พบว่าให้ครูเป็นสื่อทางการสอนที่จะสื่อสารให้เด็กรับรู้กระบวนการทำงานเป็นขั้นตอน เกิดความเข้าใจง่าย และใช้การนำเสนอและรูปทรงผูกผสานเข้ากับเนื้อหา เรื่องราว นิทาน เพื่อเป็นสื่อการเรียนพาเด็กสู่ภาพที่ใกล้ตัว เฟลิดเฟลิน และมีชีวิตชีวา ใช้อุปกรณ์ต่างๆที่สวยงาม เป็นสื่อในการสาธิตการวาดของครูทำให้เด็กได้กระตุ้น การมองและจินตนาการ การใช้สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนวาดภาพประกอบบทเรียน พบว่าให้ใช้เนื้อหาบทเรียน เป็นสื่อกระตุ้นความคิด จินตนาการ ใช้วัสดุทางธรรมชาติที่หลากหลายเป็นสื่อในการนำเสนอบทเรียน

ด้านการวัดและประเมินผล

ผู้บริหารงานวิชาการ วางแนวทางให้ใช้วิธีการวัดผลจากการสังเกตพฤติกรรมผู้เรียน และใช้การวิเคราะห์จากตัวผลงานร่วมด้วย ให้ประเมินผลในลักษณะการบรรยายพัฒนาการที่เกิดขึ้นราย

บุคคล ครอบคลุมในด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคม โดยให้แนวทางขึ้นพัฒนาการมนุษย์ตามแนว การศึกษาตลอดคอร์ส และพัฒนาการเด็กโดยทั่วไปทางจิตวิทยา การประเมินกิจกรรมวาดภาพระบายสีให้ แยกประเมินตามกิจกรรมที่เรียน และให้ประเมินในภาพรวมของพัฒนาการทางศิลปะของเด็กที่เกิดขึ้น

ผู้สอน มีการปฏิบัติในวิธีการวัดและประเมินผล พบว่าผู้สอนทั้งหมดใช้วิธีการการสังเกต พฤติกรรมผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดภาคเรียน และวิเคราะห์ผลงานภาพวาดร่วมกับ ใช้การประเมินผลร่วมกันในชั้นเรียนด้วยการพูดถึงผลงานของทุกคนในด้านชื่นชมและชี้แนะข้อควรระวังในการทำงาน รองลงมาคือการ ชักถาม ความคิด ความรู้สึก ในลักษณะพูดคุยทุกๆเรื่องที่เกิดขึ้นที่ต้องการบอกเล่า และจากการให้เด็กวัดประเมินผลตนเองอย่างไม่เป็นทางการ โดยการได้สังเกตผลงานผู้อื่น แนวทางการประเมินและรายงานผลการเรียน พบ ว่าผู้สอนทั้งหมด ไม่ใช้ระบบคะแนน แต่ใช้การชื่นชมข้อดีและแนะนำข้อควรระวังในการทำงานของแต่ละ คนด้วยการพูดคุยในชั้นเรียน และรายงานผลเป็นบันทึกการเรียน ประเมินจากพฤติกรรมและตัวผลงาน ตลอดทั้งภาคเรียนต่อเนื่อง โดยแยกประเมินผลแต่ละกิจกรรมทางการวาดภาพเป็นการบรรยายประเด็นที่ น่าสนใจของผู้เรียนรายบุคคล โดยผู้สอนมีอิสระในการกำหนดประเด็นและหัวข้อที่จะบรรยายถึงผู้เรียน ใน การประเมินพัฒนาการศิลปะเด็ก พบว่าส่วนใหญ่ศึกษาเทียบเคียงพัฒนาการเด็กแนวทางตลอดคอร์ส และ ศึกษาเทียบเคียงจากประสบการณ์ในการรับรู้พัฒนาการโดยตรงจากผู้เรียน รองลงมาคือศึกษาเทียบเคียงจาก พัฒนาการทางศิลปะเด็กโดยทั่วไปไปด้วย

ผู้เชี่ยวชาญ มีแนวคิดทางการใช้วิธีวัดประเมินผล พบว่าควรใช้การสังเกต และทำความเข้าใจในผลงาน โดยศึกษาร่วมกับพัฒนาการเด็กตามวิถีทางแห่งตลอดคอร์ส และพัฒนาการเด็กทั่วไปตาม ความสนใจของผู้สอน เพื่อเทียบเคียงออกมาเป็นพัฒนาการที่อธิบายได้ วิธีการประเมินผล พบว่าควร รายงานผลการประเมินผลลักษณะการบันทึก หรือบรรยายถึงพฤติกรรมที่แสดงถึงพัฒนาการทุกด้านในตัว ผู้เรียน และไม่ควรใช้คะแนนและการสอบ เพราะพัฒนาการแห่งการเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลา สั้นๆ ของการสอบเท่านั้นและทำให้กดดันความคิดของเด็ก ประเด็นการประเมินการเรียนวาดภาพระบาย สี พบว่าควรประเมินเกี่ยวกับทักษะการใช้สี กระบวนการทำงาน การเคลื่อนไหวคล่องตัว และด้าน ความรู้สึก เกี่ยวกับสี การแสดงออกของผลงาน ความเป็นอิสระ ประเมินด้านความคิด กระบวนการคิด การทำงานแก้ปัญหา ประเมินด้านจิตใจ ความสุข สนุก เพลิดเพลิน ความสุนทรีย์ทางศิลปะ และประเมิน ทางสังคมจากการมีส่วนร่วมในการทำงาน

ด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน

ผู้บริหารงานวิชาการ วางแนวทางการจัดสภาพแวดล้อมทั้งในและนอกห้องเรียน ตาม หลักการศึกษาตลอดคอร์ส โดยจัดห้องเรียนแบบมองเห็นธรรมชาติภายนอกได้ตลอดเวลา ให้มีการจัดสี และแสงภายในชั้นเรียนที่ใช้รองรับบุคลิกการเรียนรู้ที่สะท้อนด้วยคุณค่าของสีสันทันในแต่ละช่วงอายุของผู้ เรียนในชั้นเป็นหลัก ให้จัดตกแต่งห้องด้วยวัสดุธรรมชาติ มีการจัดที่นั่งเรียนตามหลักการจัดอุปนิสัยของ

มนุษย์เป็น 4 กลุ่มโดยมีการปรับให้เข้ากับสภาพการณ์ที่เป็นจริง และเน้นให้มีการจัดพื้นที่แสดงงานศิลปะในห้องเรียนทุกชั้น รวมถึงการแสดงผลงานศิลปะร่วมกันทุกระดับชั้นในช่วงประเมินผลปลายภาค

ผู้สอน มีการปฏิบัติในการจัดสิ่งแวดล้อมทางการเรียนโดยทั่วไป พบว่าผู้สอนทั้งหมด จัดสภาพการเรียนให้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ โดยศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมตามแนวการศึกษาตลอดชีพนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสังคมวัฒนธรรม จัดสภาพห้องเรียนให้สามารถรองรับการเรียนรู้ทุกวิชา และเหมาะสมกับการใช้ชีวิตของเด็ก รองลงมาคือการจัดให้สัมผัสกับอาณาจักร คน พืช บรรยากาศ และสัตว์ เพื่อใช้ในหลักการเรียนรู้ทั่วด้าน การจัดแสง-สีภายในห้องเรียน พบว่าผู้สอนทั้งหมด จัดสีของห้องเรียนรองรับบุคลิกภาวะของผู้เรียน สนองต่อบุคลิกลักษณะ จัดสีห้องเรียนไม่ให้เด็กตื่นจากแสงสีที่จ้าเกินไป ใช้สีที่อ่อนนุ่ม และสีใกล้ชิดกับอุปนิสัยในวัยผู้เรียน จัดแสงสว่างแบบบางเบาไม่ให้หนักสายตาเพื่อไม่ให้เด็กตื่นตัวจากแสงสังเคราะห์จึงใช้แสงธรรมชาติ และใช้แสงธรรมชาติเพราะปลอดภัยขนอมสายตามากกว่าแสงนีออน การจัดที่นั่งเรียน พบว่าผู้สอนส่วนใหญ่ จัดโต๊ะเรียนค้ำนั่งถึง อุปนิสัยของเด็กให้เด็กที่มีลักษณะนิสัยแบบเดียวกันอยู่ใกล้กันเพื่อเป็นกระจกสะท้อนพฤติกรรม ทำให้เกิดการสังเกตและปรับตนเองได้ รองลงมาคือค้ำนั่งถึง สักส่วน ความสูงของผู้เรียนและนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดอุปนิสัยตามแนวตลอดชีพ จึงปรับเปลี่ยนที่นั่งไม่นั่งตายตัว การใช้สิ่งแวดล้อมในการเรียนวาดภาพระบายสีโดยตรง พบว่าผู้สอนทั้งหมดใช้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ นอกชั้นเรียนเพื่อนำสู่บทเรียน เช่น ใช้พื้นที่ทราย สนามหญ้า แสงแดด การเรียนเคลื่อนไหวก่อนวาดรูปทรง และใช้พื้นที่ในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียนสำหรับแสดงผลงานศิลปะตลอดภาคการเรียน

ผู้เชี่ยวชาญ มีแนวคิดในการจัดสิ่งแวดล้อมทางการเรียน พบว่าควรจัดสภาพบรรยากาศให้ดูสวยงาม น่าเรียน อ่อนละมุนด้วยแสงสว่างที่ไม่จัดโดยใช้แสงจากธรรมชาติเพื่อให้เด็กอยู่ในสภาวะที่อบอุ่น และปลอดภัยกับการใช้สายตาซึ่งจะทำให้เกิดสมาธิในการเรียนรู้ที่ดี ควรใช้วัสดุธรรมชาติเพราะปลอดภัยกว่าวัสดุสังเคราะห์ จึงเหมาะสมกับเด็กประถม และควรให้สีผนังห้องที่รองรับความเจริญเติบโตทางสติปัญญา ภาวะอารมณ์ และพัฒนาการเคลื่อนไหวแห่งการทำงานในเด็ก โดยเริ่มจากสีขั้นอุ่น (สีชมพู) ในชั้นต้นไล่ลำดับตามวงจรสี ไปถึงสีเขียว (ม่วงน้ำเงิน) ในชั้นประถมปลาย ควรจัดสภาพห้องให้เห็นแสงสว่าง และทัศนียภาพภายนอก เพื่อให้เด็กอยู่กับการเปลี่ยนแปลงของโลกปรากฏการณ์ เวลา อยู่กับความจริง ซึ่งสะท้อนสู่การมองโลกแนวมุขยปรัชญาในการรับรู้และสัมผัส ควรจัดที่นั่งที่เหมาะสมกับเด็กตามอุปนิสัยของเด็กจะช่วยให้เกิดมีลักษณะการเรียนรู้ที่ถูกต้อง และช่วยส่งเสริมทักษะการทำงานให้เกิดความชำนาญ ความตั้งใจขึ้น การใช้สิ่งแวดล้อมในการเรียนการสอนวาดภาพระบายสีโดยตรง พบว่าผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ เห็นควรให้มีพื้นที่แสดงผลงานศิลปะทุกกิจกรรม เพื่อให้เด็กได้สังเกตการทำงานของตนเอง ของเพื่อน ได้ชื่นชมความสุนทรีย์ความงดงาม และควรใช้สิ่งแวดล้อมทุกส่วนในการเรียนการสอนศิลปะ เช่น พื้นสนาม สวน ไม้แต่เฉพาะห้องเรียนเพื่อให้การเรียนรู้เกิดขึ้นทุกที่

(2.2) สรุปผลความสอดคล้อง ในแนวทางของผู้บริหารงานวิชาการ กับแนวปฏิบัติการของผู้สอน และแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวาดภาพระบายสี ในระดับชั้น ประถมศึกษา ที่ใช้แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ได้ดังนี้

ด้านผู้สอน พบว่า การเตรียมผู้สอน ผู้บริหารวิชาการและผู้สอนมีแนวทางสอดคล้องกัน คือ การสร้างความเข้าใจแก่ผู้สอนในแนวการศึกษาวอลดอร์ฟทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และผู้สอนศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองจากหนังสือ ตำรา โดยผู้เชี่ยวชาญเสนอแนวคิดสอดคล้องกันว่า ผู้สอนควรศึกษาเรื่องราว ศิลปะที่สัมพันธ์ต่อพัฒนาการเด็กแต่ละช่วงวัย เรื่องราวธรรมชาติ กายภาพมนุษย์และสัตว์ และฝึกการมองโลก อย่างความจริง ฝึกทักษะการวาดภาพระบายสีในเรื่องราวที่แนะนำตามแนววอลดอร์ฟ ให้เกิดความเข้าใจใน ความรู้สึก และทักษะความชำนาญในผู้สอน ส่วนการทำหน้าที่บทบาทผู้สอน มีแนวทางสอดคล้องกัน คือ ผู้สอนต้องทำหน้าที่ประจำชั้นประถม 1 เป็นปีแรก และเลื่อนชั้นเรียนตามผู้เรียนถึงประถม 6 เพื่อการติดตามพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

ด้านผู้เรียน พบว่า การส่งเสริมพัฒนาการผู้เรียน ผู้บริหารวิชาการและผู้สอนมีแนวทางสอดคล้องกัน คือ การนำกิจกรรมการวาดภาพมาส่งเสริมพัฒนาการผู้เรียนด้านจิตใจ ความละเอียดอ่อนทั้งภายในและ ภายนอก ส่วนการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน มีความสอดคล้องกัน คือ ให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ปฏิบัติงานศิลปะทุกขั้นตอนด้วยตนเอง โดยผู้เชี่ยวชาญเสนอแนวคิดในด้านผู้เรียนสอดคล้องกันว่า ควรมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความยืดหยุ่น พลิกแพลง สร้างสรรค์ในการเรียนรู้ที่เกิดจากการวาดภาพระบายสี และควรให้ผู้เรียนรับรู้จุดมุ่งหมายการเรียนรู้ของตนเอง และการสอนของครูด้วย

ด้านหลักสูตรเนื้อหา พบว่า การจัดทำหลักสูตร ผู้บริหารวิชาการและผู้สอนมีแนวทางสอดคล้องกัน คือ ทั้งผู้บริหารและผู้สอนทุกระดับชั้นเรียนได้วางแผนงานหลักสูตรร่วมกัน โดยศึกษาพื้นฐานจาก หลักสูตรวอลดอร์ฟ ศึกษาหลักสูตรจากโรงเรียนวอลดอร์ฟต่างประเทศ และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานร่วมด้วย โดยจัดทำหลักสูตรบูรณาการแบบสหวิทยาการ เนื้อหาทุกรายวิชาเชื่อมผสานกัน และทำการปรับปรุง พัฒนาหลักสูตรไปพร้อมกับการจัดเตรียมหลักสูตรใหม่ โดยผู้เชี่ยวชาญเสนอแนวคิดในด้าน หลักสูตรเนื้อหาสอดคล้องกันว่า ควรศึกษาโครงสร้าง หรือแนวทางหลักสูตรวอลดอร์ฟในภาพกว้าง เพื่อนำไปปรับใช้ได้ยืดหยุ่น และควรศึกษาพื้นฐานพัฒนาการของเด็กทุกๆด้าน เพื่อนำไปจัดเนื้อหาสาระสำหรับการเรียนรู้ที่เหมาะสม ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย และเป็นหลักสูตรที่ปรับพัฒนาตามผู้เรียนได้ตลอด โดย จัดให้มีกิจกรรมวาดภาพระบายสีน้ำ กิจกรรมวาดรูปทรง และกิจกรรมวาดภาพประกอบบทเรียนทุกวิชา ส่วนการจัดเนื้อหาสาระมีความสอดคล้องกัน คือ พิจารณาความพร้อม และพัฒนาการจากตัวผู้เรียนเป็น สำคัญ เนื้อหาที่ใช้ประกอบการเรียนใช้เกี่ยวกับนิทานและเรื่องราวที่ให้จินตนาการ ไม่ใช่หลักการทาง ศิลปะ เป็นการนำส่วนหนึ่งของบทเรียนต่างๆมาใช้เป็นเนื้อหาในกิจกรรมวาดภาพระบายสีร่วมด้วย

ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน พบว่า ผู้บริหารวิชาการและผู้สอนมีแนวทางสอดคล้องกันคือ ให้เป็นการบูรณาการศิลปะในการเรียนชั้นประถม เพื่อให้เกิดการสนองตอบธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กที่

เรียนรู้จากสิ่งที่เป็นภาพไปสู่การเรียนรู้ความหมายข้อความ ส่วนการกำหนดจุดมุ่งหมายเฉพาะของกิจกรรม มีแนวทางสอดคล้องกันคือ กิจกรรมระบายสีน้ำมีจุดมุ่งหมายเพื่อการรับประสบการณ์และรับรู้ความรู้สึกเกี่ยวกับสี การวาดรูปทรงมีจุดมุ่งหมายเพื่อ เป็นพื้นฐานการเขียน การเคลื่อนไหวร่างกาย การวาดภาพประกอบบทเรียนจุดมุ่งหมายเพื่อใช้กระบวนการคิดจินตนาการ ความรู้สึก ควบคู่กับกระบวนการจดจำองค์ความรู้ โดยผู้เชี่ยวชาญมีแนวคิดสอดคล้องกันว่า จุดมุ่งหมายหลักของการวาดภาพระบายสีในระดับชั้นประถมศึกษา เพื่อช่วยพัฒนาความรู้สึกของผู้เรียนและวิถีดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดประสบการณ์ในการเรียนทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน และควรเป็นไปเพื่อการพัฒนาด้านความคิดที่เป็นกระบวนการทางศิลปะตลอดจนการมองสะท้อนภาพตามความเป็นจริง

ด้านวิธีการสอน พบว่า การใช้วิธีการสอน ผู้บริหารวิชาการและผู้สอนมีแนวทางสอดคล้องกัน เป็นการใช่วิธีการสอนให้สนองต่อจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ และสนองต่อธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กแต่ละวัย ใช่วิธีสาธิต การอธิบาย การแนะนำ การสอนแบบกึ่งเล่นโดยการเคลื่อนไหวร่างกาย ส่วนหลักการสอนศิลปะ มีความสอดคล้องกัน คือ มีรูปแบบการถ่ายทอดงานศิลปะในแนวทางของวอลดอร์ฟ โดยให้ใช้การสอนวาดภาพโดยไม่ร่างภาพก่อน แต่ให้ระบายด้วยสีเป็นรูปภาพขึ้นทีละน้อย เป็นการวาดเพื่ออธิบายบทเรียนเป็นภาพตามความเข้าใจส่วนบุคคล โดยผู้เชี่ยวชาญมีแนวคิดด้านวิธีการสอนสอดคล้องกัน คือ เป็นการสอนกระบวนการเพื่อให้เด็กเกิดแนวทาง มีวิธีการที่ถูกต้อง เพื่อให้เด็กนำไปสร้างสรรค์งานด้วยวิธีการของตนเอง ได้ถูกทิศทางในวัยที่โตขึ้น เป็นการทำงานศิลปะส่วนบุคคล และควรมีรูปแบบงานที่ปราศจากเส้นร่างภาพ เพื่อให้มองเห็นศิลปะผ่านความจริงบนโลกที่วัตถุและสิ่งมีชีวิตเกิดจากมวลแห่งสี ไม่ได้เกิดจากเส้นขอบร่าง การนำเสนอรายละเอียดในการวาดภาพ หรือความซับซ้อนในงานต้องเหมาะกับวัยเด็ก ดังนั้นในชั้นประถมต้นควรมีรูปแบบที่จำกัด มีรายละเอียดน้อยกว่าชั้นประถมปลาย

ด้านสื่อการสอน พบว่า การเลือกใช้สื่อ ผู้บริหารวิชาการและผู้สอนมีแนวทางสอดคล้องกัน คือ การคำนึงถึงสื่อและวัสดุที่สนองต่อการสัมผัสทั้งภายนอกและภายในจิตใจ เป็นสื่อที่มีความปลอดภัยและมีคุณภาพดี เลือกใช้สื่อวัสดุจากธรรมชาติหรือให้ความเป็นธรรมชาติสูง ให้เป็นการใช้สื่อการสอนเพื่อกระตุ้นจินตนาการ ความรู้สึก และใช้สื่อทางนามธรรมประเภทเรื่องราว เนื้อหาบทหรือเนื้อหาในบทเรียนเป็นหัวข้อในการถ่ายทอดภาพ อีกทั้งใช้ผู้สอนเป็นสื่อสำคัญโดยการถ่ายทอดการเล่า การใช้เสียง การแสดงท่าทาง ส่วนการกำหนดประเภทวัสดุอุปกรณ์การระบายสี มีความสอดคล้องกัน คือ ใช้อุปกรณ์เหมาะสมกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียนตามวัย โดยผู้เชี่ยวชาญมีแนวคิดด้านสื่อการเรียนการสอนที่สอดคล้องกันคือ ให้ใช้วัสดุทางธรรมชาติ หรือสื่อที่ใกล้เคียงกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติเพื่อให้เด็กได้สัมผัสธรรมชาติ ซึ่งมีความปลอดภัยจากสารพิษ ไรต่อความรู้สึก ทำให้ไว้วางใจในการนำมาเรียนรู้ และใช้ให้เกิดความสุขได้ดีกว่าวัสดุสังเคราะห์ และควรใช้การแสดงวิธีทำงานของครูเป็นสื่อช่วยให้เกิดการสังเกตของผู้เรียน อีกทั้งการใช้อุปกรณ์การทำงานที่ดีจะเป็นสื่อในการสร้างสรรค์ผลงาน จึงควรใช้อุปกรณ์ที่หลากหลาย ที่เหมาะสมกับพัฒนาการผู้เรียนและจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้

ด้านการวัดและประเมินผล พบว่า การใช้วิธีการวัดและประเมินผล ผู้บริหารวิชาการและผู้สอน มีแนวทางสอดคล้องกัน คือ ใช้วิธีการวัดผลจากการสังเกตพฤติกรรมผู้เรียน การวิเคราะห์ผลงานผู้เรียน และใช้การประเมินผลแบบบรรยายพัฒนาการที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ ครอบคลุมในด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคม โดยอยู่บนพัฒนาการมนุษย์แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ โดยผู้เชี่ยวชาญมีความคิดสอดคล้องกัน คือ การประเมินผลควรศึกษาถึงพัฒนาการเด็กตามวิถีทางแห่งวอลดอร์ฟ และพัฒนาการเด็กทั่วไปตามความสนใจของผู้สอน เพื่อเทียบเคียงพัฒนาการออกมาเป็นการอธิบายได้ ควรใช้ทุกวิธีเพื่อทำงานร่วมกับเด็กให้เห็นพัฒนาการเด็กที่เกิดขึ้น แต่ไม่ควรใช้คะแนนและการสอบ เพราะพัฒนาการแห่งการเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาสั้นๆของการสอบ และการสอบเป็นการกดดันความคิดของเด็ก

ด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน พบว่า การจัดสิ่งแวดล้อม ผู้บริหารวิชาการและผู้สอนมีความสอดคล้องกัน คือ จัดสภาพแวดล้อมทั้งในและนอกห้องเรียนตามหลักการศึกษาวอลดอร์ฟ โดยจัดห้องเรียนแบบโปร่ง เน้นทัศนียภาพแบบธรรมชาติ จัดสีและแสงที่เหมาะสมกับระดับช่วงอายุผู้เรียน จัดตกแต่งด้วยวัสดุธรรมชาติ จัดที่นั่งเรียนตามหลักอุปนิสัยของมนุษย์ตามแนวทางของ รูดอล์ฟ สไตเนอร์ โดยนำมาปรับเปลี่ยนให้ยืดหยุ่นได้ ปรับให้เข้ากับสภาพความเป็นจริง ส่วนสิ่งแวดล้อมในการเรียนศิลปะโดยเฉพาะ พบว่า สอดคล้องกัน คือ ได้จัดพื้นที่แสดงงานศิลปะในห้องเรียนเพื่อให้ผู้เรียนชื่นชม สังเกตและซึมซับผลงานศิลปะ โดยผู้เชี่ยวชาญมีแนวคิดด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน สอดคล้องกัน คือ ควรจัดสถานที่และบรรยากาศที่ดี จัดแสงสว่างและสีของห้องเรียนเพื่อรองรับพัฒนาการ และสภาวะอารมณ์ที่จะเกิดขึ้นตามวัย จัดวัสดุตกแต่งทางธรรมชาติ และจัดที่นั่งอย่างเหมาะสม เพื่อให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพช่วยให้เด็กมีลักษณะการเรียนรู้ที่ถูกต้อง ส่งเสริมทักษะการทำงานให้เกิดความชำนาญ มีความตั้งใจขึ้น และควรใช้สิ่งแวดล้อมทุกส่วนในการเรียนการสอน ไม่แต่เฉพาะในห้องเรียน

(2.3.) สรุปผลการสังเกตการเรียนการสอนวาดภาพระบายสี ระดับชั้นประถมศึกษา ที่ใช้แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ สรุปตามสิ่งที่ปรากฏเป็นลักษณะเฉพาะในการเรียนการสอน ได้ดังนี้

ด้านผู้สอน พบว่า การปฏิบัติของผู้สอน มีปฏิสัมพันธ์ต่อผู้เรียนในลักษณะครอบครัว มีความใกล้ชิด พูดคุยซักถามเด็กในทุกเรื่อง ลักษณะการตักเตือนมีการแสดงออกทางการมอง การเงยบ การใช้นิ้วชี้ที่ปาก ไม่ว่าจะกล่าวด้วยการใช้เสียงที่ดุหรือดังมากเกินไป มีการฝึกพัฒนาด้านศิลปะสำหรับผู้สอนร่วมกัน เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการสอน และปรึกษาเรื่องพัฒนาการบุตรร่วมกัน รวมถึงการร่วมจัดหาสื่อเพื่อการเรียนการสอน

ด้านผู้เรียน พบว่า ผู้เรียนมีวินัยทางการเรียนชัดเจนในการเป็นผู้สังเกต ผู้ฟัง และผู้ปฏิบัติ การเรียนเป็นไปอย่างมีสมาธิ เงียบ มีความเป็นส่วนตัวสูงไม่พูดคุยซักถามหรือสนใจผู้อื่นในขณะที่ทำงาน ผู้เรียนชั้นประถมต้นมีความกังวล และลังเลในการทำงานบ้าง แต่เมื่อมีพื้นฐานแล้วทำให้ในชั้นประถม

ปลายผู้เรียนมีความมั่นใจในการทำงานสูง เป็นการทำงานอย่างมีขั้นตอน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดเตรียมอุปกรณ์ ร่วมนำเสนอเรื่องราวในการวาดภาพ และการประเมินผลงานร่วมกันเชิงสร้างสรรค์

ด้านหลักสูตรเนื้อหา พบว่า เป็นหลักสูตรบูรณาการแบบสหวิทยาการ ที่มีเนื้อหาเชื่อมโยงทุกวิชา จัดกิจกรรมการวาดภาพระบายสีในหลักสูตรประถม แบ่งเป็น 3 กิจกรรม คือ การระบายสีน้ำ การวาดรูปทรง การวาดภาพประกอบเนื้อหาทุกวิชาเป็นการบูรณาการศิลปะในการเรียน เนื้อหาการสอนวาดภาพระบายสีเป็นการนำส่วนหนึ่งของเนื้อหาในวิชาต่างๆเข้ามามีส่วนร่วม เน้นเนื้อหาที่มีชีวิต กระตุ้นจินตนาการ ประเภท นิทาน เทพนิยาย ดำเนิน เรื่องราวธรรมชาติปรากฏการณ์ต่างๆ และต้องมีความสอดคล้องกับเรื่องราวในบทเรียนหลักแต่ละช่วงการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้เนื้อหาอย่างเชื่อมโยงไม่แบ่งแยกความรู้ นอกจากจะใช้เนื้อหาเพื่อถ่ายทอดผลงานศิลปะ ยังเป็นการใช้เนื้อหากระตุ้นเตือนจิตสำนึกคุณธรรม จริยธรรม ความดีงาม ความรู้สึก โดยใช้เนื้อหาเดียวกันทำผลงานครั้งต่อไป 2-3 คาบ เพื่อให้เกิดความสนใจและประสบการณ์ทางศิลปะมากกว่าการรับฟังเนื้อหาเรื่องราว ไม่ใช่เนื้อหาที่เป็นหลักการทางศิลปะหรือหลักการสร้างงานโดยตรง

ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน พบว่า มีจุดมุ่งหมายของการวาดภาพระบายสีในชั้นประถม เพื่อให้เกิดประสบการณ์ทางความรู้สึก รับรู้สู่จิตภายในมากกว่าทักษะความชำนาญ เรียนการระบายสีน้ำเพื่อการรับรู้ประสบการณ์ของสีในเชิงความรู้สึก รับรู้อารมณ์ของสีมากกว่าการลอกเลียนแบบวัตถุ เรียนการวาดรูปทรงเพื่อเป็นทักษะพื้นฐานการเขียน การเคลื่อนไหว กล้ามเนื้อ การรับรู้การเคลื่อนไหวของเส้น เรียนการวาดภาพระบายสีประกอบบทเรียน เพื่อให้การเรียนรู้ของเด็กผ่านความสมดุลทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาจากความคิด และจินตนาการในทุกวิชาที่เรียน

ด้านวิธีการสอน พบว่า มีวิธีการสอนเป็นลำดับขั้นตอน แฝงมุมมองมนุษย์ปรัชญาโดยการตั้งสภาวะจิตใจให้พร้อมที่จะเรียนรู้ด้วยการท่องเที่ยวทบทวนเกี่ยวกับการวาดภาพ ในการเรียนการสอนมีจุดมุ่งหมายให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเองจากการสังเกตและความเข้าใจอย่างซึมซับ การนำเสนอเนื้อหาของครูใช้หลายวิธี ทั้งการสาธิต การอธิบาย การให้เด็กเคลื่อนไหว และให้ฝึกหัดวาดด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การวาดด้วยนิ้ว เท้า กิ่งไม้ หรือการเดินแทนทิศทางการวาด เพื่อให้ความเข้าใจไม่เพียงเข้าสู่สมองแต่เกิดจากทุกส่วนของร่างกาย มีมุมมองมนุษย์ปรัชญาแฝงในหลักการวาดภาพระบายสีที่มีจุดร่วมกันในทุกกิจกรรมวาดภาพระบายสี คือ การไม่ร่างภาพ ไม่ใช่ดินสอ แต่เป็นการลงสีทีละน้อยด้วยพู่กัน สีเทียนหรือสีไม้จนเป็นรูปทรง สะท้อนให้การวาดภาพไม่ปรากฏขอบหรือการใช้ดินสอดัดเส้นรอบรูป แต่เป็นการชนกันของสีที่เกิดเป็นรูปภาพ เป็นมรดกตามความเป็นจริงที่มองเห็น ลงสีอย่างมีทิศทาง ให้ความสำคัญในการลงสีในมุมมองของความจริงตามการก่อเกิดจากรากฐานสู่การเติบโต เช่น ลงสีรากไม้ไล่มาถึงลำต้น และเติมแต่งใบ ดอก ผล

ด้านสื่อการสอน พบว่า สื่อที่ใช้เป็นสื่อวัสดุธรรมชาติ และสื่อทางนามธรรมจากนิทาน นำมาใช้เป็นหัวข้องานเพื่อช่วยในการจินตนาการเป็นภาพ ให้ความสำคัญกับวัสดุอุปกรณ์สร้างงานศิลปะอย่างมาก

เน้นคุณภาพที่สื่อได้ถึงความเป็นธรรมชาติ มีการกำหนดจำนวนสี ประเภทของสี เพื่อให้ตรงกับจุดมุ่งหมายการเรียน มีความเหมาะสมกับพัฒนาการและธรรมชาติการเรียนรู้ในวัยเด็ก

ด้านการวัดและประเมินผล พบว่า วัดผลจากการสังเกตพฤติกรรม และการวิเคราะห์ผลงานศิลปะ ทำให้รูปแบบการประเมินผลเป็นการเขียนบรรยายพฤติกรรมตามที่เกิดจากการวัดผล ไม่ใช่รูปแบบคะแนนหรือการสอบ แต่ใช้การประเมินจากพัฒนาการรายบุคคลที่เกิดขึ้นตลอดเวลาของการเรียนรู้

ด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน พบว่า ให้ความสำคัญกับการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อรองรับสภาวะทั้งภายในและภายนอกของพัฒนาการในแต่ละช่วงวัย แสดงให้เห็นการจัดทัศนียภาพเน้นทางธรรมชาติ การให้สีและแสงของห้อง การผสมผสานคุณลักษณะของสีห้องต่อการรองรับบุคลิกเฉพาะทางการเรียนรู้ตามวัย ในเชิงศิลปะบำบัด การจัดที่นั่งเรียนเพื่อการปรับพฤติกรรมบุคคล มีการใช้สิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกช่วยในการเรียนรู้ และมีการจัดแสดงผลงานศิลปะไว้ในห้องเรียนทุกระดับชั้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลสรุปข้อมูลการวิจัยพบว่า การเรียนการสอนวาดภาพระบายสี ในระดับชั้นประถมศึกษา ที่ใช้แนวการศึกษาออลคอร์ฟ ปรากฏลักษณะเฉพาะในการเรียนการสอนอันเป็นหลักการสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายได้ตามแนวปรัชญาการศึกษาออลคอร์ฟ ของรูดอร์ฟ สไตเนอร์ และสามารถนำมาอภิปรายร่วมกับการเรียนการสอนศิลปะศึกษา แสดงให้เห็นในด้านต่างๆของการจัดการเรียนการสอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 อภิปรายผลการวิจัย เกี่ยวกับสถานภาพของประชากร

จากการวิจัย พบว่า ผู้บริหารงานวิชาการของโรงเรียนที่จัดการศึกษาตามแนวออลคอร์ฟ เป็นเพศหญิงทั้งหมด มีอายุระหว่าง 41-50 ปี โดยมีบทบาทเป็นผู้ร่วมก่อตั้ง และควบคุมบริหารงานทุกฝ่ายของโรงเรียน จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีซึ่งไม่ใช่สาขาการศึกษาแต่มีความสนใจด้านการศึกษาสำหรับเด็ก เป็นเพราะมีความต้องการเตรียมความพร้อมด้านการศึกษาให้กับบุตรหลาน ทำให้เกิดความสนใจในแนวการศึกษาใหม่ๆ เป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาแนวออลคอร์ฟในต่างประเทศ โดยใช้เวลาศึกษาประมาณ 3 ปี จึงกลับมาก่อตั้งโรงเรียนขึ้น สอดคล้องกับ รายงานการวิจัยของ อมรวิรัช นาคทรพรพ (2543) กล่าวว่า การเกิดนวัตกรรมทางการศึกษาขึ้นในปัจจุบัน มักพบว่าการจัดการศึกษาในปัจจุบันสร้างความทุกข์ให้กับผู้เรียนจากระบบการสอนที่แห้งแล้ง เน้นการจดจำ การแข่งขัน และเกิดจากความเสื่อมศรัทธาในระบบการศึกษาของผู้ปกครอง

ประสบการณ์บริหารงานวิชาการในโรงเรียนอยู่ระหว่าง 5-10ปี สำหรับประสบการณ์ด้านการวาดภาพระบายสีแนวออลคอร์ฟได้จากการศึกษาในต่างประเทศ และการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญที่เชิญมาอบรม

ให้กับครูและบุคคลภายนอกได้ศึกษา ทั้ง 2 โรงเรียนมีลักษณะการบริหารงานเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก จัด การศึกษารูปแบบการศึกษาทางเลือก และศึกษานอกระบบ เปิดสอนในระดับอนุบาลถึงระดับประถม ศึกษา มีชั้นเรียนละ 1 ห้อง นักเรียนเฉลี่ยห้องเรียนละ 12 คน ไม่เกิน 20 คน จำนวนเฉลี่ยนักเรียนระดับชั้น ประถมอยู่ระหว่างโรงเรียนละ 50-60 คน จำนวนครูชั้นประถมเฉลี่ย โรงเรียนละ 3-5 คน แสดงให้เห็น ว่า ในการแบ่งสายงานเป็นการรวมศูนย์กลางอยู่ที่ผู้บริหารการศึกษา ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มให้ความสนใจในแนว การศึกษาออลดอร์ฟเป็นคนแรก โดยมีความเชื่อทางการศึกษาที่จะมุ่งให้เกิดผลในส่วนตัว คือเป็นการ ศึกษาโดยครอบครัว Home school และได้ขยายผลของการศึกษาให้กว้างขึ้นสู่ครอบครัวอื่นๆ จนพัฒนา เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ในรูปแบบที่สามารถเข้ากันได้กับการศึกษาออลดอร์ฟ สอดคล้องกับ นุชศิริ คุ้ม หล่อ (2545) ศึกษาพบว่า ในปัจจุบันการจัดการศึกษาแนวออลดอร์ฟในประเทศไทย อยู่ในรูปแบบของการ ศึกษาอกระบบ และการศึกษาตามอัชยาศัยในลักษณะของบ้านเรียน เป็นไปตามแนวการจัดการศึกษา หมวด 4 พรบ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2544 โดยจัดเป็นแนวคิดทางจิตวิทยา มุ่งเน้น เพื่อการพัฒนาไปสู่ ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งกายและวิญญาณ

เกี่ยวกับผู้สอนวาดภาพระบายสี ในระดับประถมศึกษา ที่ใช้แนวการศึกษาออลดอร์ฟ พบว่า มี จำนวนทั้งหมด 9 คน เป็นครูหญิงมากกว่าครูชาย โดยครูส่วนมากมีอายุระหว่าง 41-50 ปี และจบสาขา วิชาศึกษาศาสตร์ ครูส่วนมากเป็นครูประจำชั้นโดยทำหน้าที่สอนกิจกรรมวาดภาพระบายสีด้วย ครูทุกคน มีหน้าที่รับผิดชอบการสอนวิชาพิเศษเช่น วิชาพลศึกษา ภาษาอังกฤษ หัตถกรรม ให้กับระดับชั้นเรียนที่ไม่ได้ประจำชั้น ร่วมด้วย แสดงให้เห็นว่าครูประจำชั้นประถมในโรงเรียนแนวออลดอร์ฟจำเป็นต้องทำหน้าที่สอนวาดภาพ ระบายสี และต้องมีความสามารถหลายด้าน จึงต้องเป็นผู้พัฒนาตนเองอยู่เสมอ ส่วนประสบการณ์ในการ อบรมความรู้การวาดภาพระบายสีตามแนวทางออลดอร์ฟ ที่พบว่าครูทั้งหมดได้ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ จากโรงเรียนจัดชั้นโดยตรง ได้รับการอบรมจากผู้เชี่ยวชาญ และครูนิเทศต่างประเทศ มีครูบางคนที่ได้รับ การศึกษาจากโรงเรียนออลดอร์ฟต่างประเทศโดยตรง แสดงให้เห็นว่า ในเบื้องต้นของครูแนวออลดอร์ฟ ต้องเข้าใจในแนวทางออลดอร์ฟทั้งด้านศิลปะ และการเรียนการสอนในทุกวิชาพร้อมด้วย ต้องศึกษาค้นคว้า จากทุกแหล่งความรู้ที่สามารถศึกษาได้ ซึ่งส่วนมากจะได้รับความรู้จากทางโรงเรียนที่มีการสนับสนุนให้ เกิดการพัฒนาครูให้เป็นผู้มีศักยภาพเพิ่มอยู่เสมอ สอดคล้องกับนพดล สายทองยนต์(2536) และ บรรจง บุญการี(2532) ที่ศึกษาสภาพการสอนศิลปะ โดยภาพรวมพบว่า ผู้สอนต้องการเข้าอบรมความรู้เพื่อใช้ใ นการสอนเพิ่มขึ้น โดยต้องการการสนับสนุนจากผู้บริหาร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาครู

เกี่ยวกับผู้เชี่ยวชาญทางด้านการเรียนการสอนวาดภาพระบายสี ตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟ พบ ว่า ทั้งหมด 5 คน ส่วนมากมีอายุระหว่าง 50 ปี ขึ้นไป โดยผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดได้จบการศึกษาในสาขาที่ เกี่ยวกับการเรียนการสอนศิลปะแนวการศึกษาออลดอร์ฟ ในระดับปริญญาโท หรือเทียบเท่า มีบทบาทการ ทำงานด้านการสอน เป็นผู้สอนในสถานศึกษาแนวออลดอร์ฟระดับมัธยม และระดับอุดม มีประสบการณ์ การทำงานวิชาการสูงถึง 15 ปี ประสบการณ์ในการอบรมความรู้การวาดภาพระบายสี ส่วนใหญ่ได้รับ

ความรู้ทางศิลปะจากการอบรมหลักสูตรการสอนสำหรับครูประถมและครูมัธยม ได้รับความรู้จากสถาบันศิลปะแนวออลดอร์ฟโดยตรง และผู้เชี่ยวชาญส่วนมากมีหน้าที่เป็นครูนิเทศ ครูพิเศษในการให้คำปรึกษากับโรงเรียนออลดอร์ฟระหว่างประเทศร่วมด้วย ทำหน้าที่เป็นวิทยากรจัดอบรมความรู้สำหรับครูและบุคคลภายนอก และเป็นผู้เขียนหนังสือ บทความ เผยแพร่ความรู้ด้านศิลปะแนวออลดอร์ฟ แสดงให้เห็นว่า ผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีความเชี่ยวชาญด้านศิลปะตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการศึกษาและการเผยแพร่ความรู้ตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟ ทั้งระดับประเทศและระหว่างประเทศ ซึ่งทั้งหมดเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มาให้ความรู้กับโรงเรียนออลดอร์ฟในประเทศไทย

ตอนที่ 2 อภิปรายผลในภาพรวมของการจัดการเรียนการสอนวาดภาพระบายสี ระดับชั้นประถมศึกษา ที่ใช้แนวการศึกษาออลดอร์ฟ

(2.1) อภิปรายผลภาพรวมของความสอดคล้อง ในแนวทางของผู้บริหารงานวิชาการ กับแนวปฏิบัติการของผู้สอน และแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวาดภาพระบายสีในระดับประถมศึกษา ที่ใช้แนวการศึกษาออลดอร์ฟ ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกันจากผลการวิจัย ได้ดังนี้

ด้านผู้สอน จากผลวิจัยที่พบว่า การเตรียมผู้สอน มีการสร้างความเข้าใจแก่ผู้สอนในแนวการศึกษาออลดอร์ฟทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ และให้ผู้สอนศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองจากหนังสือ ตำรา แสดงให้เห็นว่า การเป็นผู้สอนวาดภาพในแนวการศึกษาออลดอร์ฟจำเป็นต้องได้รับความรู้ความเข้าใจในแนวการศึกษาออลดอร์ฟโดยภาพรวมอย่างลึกซึ้ง และครูต้องศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับแนวปรัชญาออลดอร์ฟที่สปีค (2539) กล่าวว่า ระบบการเรียนการสอนออลดอร์ฟ ข้อสำคัญที่สุด คือ การให้ครูได้พัฒนาตนเองแบบไม่หยุดยั้ง สำหรับการทำหน้าที่บทบาทผู้สอน ที่พบว่า ให้ผู้สอนทำหน้าที่ประจำชั้นประถม 1 เป็นปีแรก และเลื่อนชั้นเรียนตามผู้เรียนถึงประถม 6 เพื่อการติดตามพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นว่า การจัดการศึกษาแนวออลดอร์ฟ ให้ความสำคัญกับผู้สอนที่เป็นผู้ดูแล ที่ต้องศึกษาถึงผลกระทบของพัฒนาการผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นไปตามแนวปรัชญาออลดอร์ฟ ที่ Barnes (1980) กล่าวว่าหลักการพื้นฐานของครูที่ต้องปฏิบัติคือ จะต้องเรียนรู้ถึงพัฒนาการเด็กที่ต่อเนื่อง จึงจะสามารถจัดการเรียนรู้ให้กับเด็กได้ ดังนั้นจำเป็นยิ่งที่ครูออลดอร์ฟต้องเลื่อนชั้นตามเด็ก เพื่อให้การศึกษาและส่งเสริมพัฒนาการผู้เรียนได้สอดคล้องตลอดช่วงชั้นประถมศึกษา และศึกษาพบว่า ผู้สอนวาดภาพระบายสี ไม่ต้องเป็นครูด้านศิลปะแต่เป็นการให้ครูประจำชั้นเป็นผู้สอนวาดภาพระบายสีให้กับเด็กในชั้นเรียนโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับ บอยส์สตัน (อ้างใน นพดล สายทองยนต์, 2536) กล่าวว่า ในการสอนศิลปะศึกษา ครูประจำชั้นทุกคนสามารถสอนวิชาศิลปะแก่เด็กได้โดยเท่าเทียมกัน โดยไม่จำเป็นที่ครูต้องรู้วิธีวาดภาพและระบายสีขั้นศิลปิน แต่ความสำเร็จในการดำเนินการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษานั้นขึ้นอยู่กับ

กับความพอใจ ความพร้อมในการเตรียมงาน การรู้จักนำเข้าสู่บทเรียน การมีความรู้เรื่องการวัดและประเมินผล ทั้งมีความตั้งใจจริงที่จะค้นพบความต้องการและความสนใจในพัฒนาการของผู้เรียน

ด้านผู้เรียน จากผลวิจัยที่พบว่า ได้นำกิจกรรมการวาดภาพมาส่งเสริมพัฒนาการผู้เรียนในด้านจิตใจ ความละเอียดอ่อนทั้งภายในและภายนอกร่างกาย แสดงให้เห็นว่า การศึกษาแบบวอลดอร์ฟได้ให้ความสำคัญต่อพัฒนาการทางด้านศิลปะของเด็ก ในเรื่องของการพัฒนาลักษณะนิสัยและด้านจิตใจเป็นหลักมากกว่าการพัฒนาทักษะความสามารถ ซึ่งตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟดังกล่าวสอดคล้องกับศิลปะศึกษาที่วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) ได้กล่าวไว้ว่าจุดมุ่งหมายสำคัญของวิชาศิลปะศึกษา จะทำให้เกิดพัฒนาการผู้เรียนในด้านพัฒนาสติปัญญาให้กับผู้เรียน มีเป้าหมายให้ผู้เรียนมีบุคลิกภาพและอารมณ์ที่ประณีตละเอียดอ่อน โดยผ่านกระบวนการเรียนการสอนทางศิลปะ การพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์คือ การมีความรู้คู่กับความดี ความงาม มากกว่ามีความสามารถแต่ขาดคุณธรรม ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการพัฒนาสติปัญญาจึงเป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาบุคลิกภาพให้สมดุลทั้งความรู้และความดีงาม และเพื่อความตระหนักรู้เกี่ยวกับงานทัศนศิลป์ มีวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนมีทักษะในการรับรู้งานทัศนศิลป์ว่า เป็นศิลปะที่สื่อความคิดความรู้สึกสัมผัสได้ด้วยตา เกิดความชื่นชม เสริมสร้างความรื่นรมย์ ความพอใจในงานศิลปะนั้นได้แก่ การรับรู้ การมองเห็น ความรู้สึกสัมผัส ความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการด้วยจิตใจที่เปี่ยมปิติต่องานศิลปะ

ในส่วนของการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน จากผลวิจัยที่พบว่า เน้นให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ปฏิบัติงานศิลปะทุกขั้นตอนทั้งการเตรียมอุปกรณ์ และการปฏิบัติงานด้วยตนเอง แสดงให้เห็นว่าในการเรียนการสอนมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติโดยตรง และให้มีส่วนร่วมตลอดกระบวนการโดยไม่แบ่งแยกระหว่างการสอนและการเรียน อาจเป็นเพราะต้องการให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของมนุษย์อย่างทั่วด้านตามหลักการพัฒนามนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวปรัชญาวอลดอร์ฟ ที่ Ensign, J (1996) ศึกษาพบว่า การสอนของครูในระบบการศึกษาวอลดอร์ฟ ตามแนวคิดของรูคอล์ฟ สไตเนอร์ เป็นการนำผู้เรียนเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ การได้ปฏิบัติเองจนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการสอนในระบบการศึกษาของ ดิวอี้ (John Dewey) ในเรื่องที่ยังให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการกระทำด้วยตนเอง แต่มีความแตกต่างกันที่รากฐานความคิดทางการศึกษาของดิวอี้พัฒนามาจากจิตวิทยาพัฒนาการเด็ก จุดมุ่งหมายแห่งการกระทำในการเรียนรู้จึงมุ่งสู่ทักษะ และพัฒนาการภายนอก แต่แนวการศึกษาวอลดอร์ฟมีรากฐานมาจากศาสตร์ทางจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นแขนงหนึ่งในด้านจิตวิทยา จึงมุ่งเน้นให้เกิดพัฒนาการภายใน ทางด้านความรู้สึก และจิตใจของผู้เรียนเป็นหลัก

ด้านหลักสูตรเนื้อหา จากผลวิจัยที่พบว่า ทั้งผู้บริหารและผู้สอนทุกระดับชั้นเรียนได้วางแผนงานหลักสูตรร่วมกัน โดยศึกษาพื้นฐานจากหลักสูตรวอลดอร์ฟ ศึกษาหลักสูตรจากโรงเรียนวอลดอร์ฟต่างประเทศ และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานร่วมด้วย แสดงให้เห็นว่ามีความร่วมมือกันของผู้วางแผนงาน

และผู้ปฏิบัติเป็นไปอย่างสอดคล้อง และอาจกล่าวได้ว่าในการจัดการเรียนการสอนต้องศึกษาถึงหลักสูตร วอลดอร์ฟจากต้นแบบโรงเรียนในต่างประเทศซึ่งมีการดำเนินการศึกษามาก่อนเป็นแนวทาง และจะต้อง ศึกษาในหลักการจัดการศึกษาของชาตาร่วมด้วยเช่นกันเพื่อให้เกิดการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิณา ก๊วยสมบูรณ์ (2542) ที่ศึกษาพบว่า การจัดการศึกษาแนววอลดอร์ฟให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้บริหารที่ต้องร่วมมือกับผู้สอนในการจัดทำหลักสูตร โดยการจัดการศึกษาที่สำคัญ ต้องนำแนวการศึกษาวอลดอร์ฟมาจัดประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการศึกษาในสังคมไทยด้วย และผล วิจัยที่พบว่า เป็นการจัดทำหลักสูตรบูรณาการแบบสหวิทยาการ เนื้อหาทุกรายวิชาเชื่อมประสานกัน เป็น หลักสูตรที่ปรับพัฒนาตามผู้เรียนได้ตลอด แสดงให้เห็นว่ามีการจัดทำหลักสูตรตามแนวทางแห่งปรัชญา วอลดอร์ฟที่มุ่งเน้นการบูรณาการให้เกิดการเชื่อมโยงความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับบุษบง ต้นติวงส์ (2541) กล่าวว่าเป้าหมายของการศึกษาวอลดอร์ฟ คือ การศึกษาที่ช่วยให้นักเรียนบรรลุศักยภาพสูงสุดที่ตนมี หลักสูตรทุกวิชาจึงครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับความพยายามของมนุษย์ตลอดวิวัฒนาการในโลก โดยมีแนวคิด พื้นฐานการศึกษาที่เน้นองค์รวมของหลักสูตร และความสัมพันธ์ของทุกสิ่งต่อมนุษย์ โดยทุกวิชามีศิลปะ วิทยาศาสตร์ จริยธรรม รวมอยู่ด้วย เพื่อมุ่งหวังให้เด็กพัฒนาบุคลิกภาพที่สมดุล และเด็กได้ใช้พลังงาน ทุกด้าน ทั้งสติปัญญา(การคิด) ศิลปะ(ความรู้สึก) และการปฏิบัติ(การกระทำ) เป็นไปอย่างสมดุล ซึ่ง สอดคล้องกับการบูรณาการการเรียนรู้แบบสหวิทยาการ ที่ กรมวิชาการ (2545) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ ตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ให้จัดการศึกษายึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย และสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียนอย่างสมดุลย์ โดยจัดการจัดการ เรียนรู้แบบบูรณาการในลักษณะองค์รวม คือใช้การกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ นำกระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มสาระเดียวกัน หรือต่างกลุ่มสาระมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน ในลักษณะของการบูรณาการแบบผู้สอนคนเดียว ใช้การเชื่อมโยงความรู้กลุ่มสาระต่างๆ เข้าเป็นหัวข้อ เดียวกัน หรือการบูรณาการแบบสหวิทยาการที่ผู้สอนแต่ละวิชา สอนในหัวข้อที่เชื่อมโยงกันในกลุ่ม สาระของตนเอง

สำหรับการจัดเนื้อหาสาระในกิจกรรมวาดภาพระบายสี ที่พบว่า เนื้อหาจากการพิจารณาความรู้ พร้อมและพัฒนาการจากตัวผู้เรียน แสดงให้เห็นว่า เป็นการจัดการเรียนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ต้องทำการ ศึกษาในด้านต่างๆของผู้เรียนอย่างรอบด้านเพื่อใช้ในการกำหนดเนื้อหาสาระในการเรียน สอดคล้องกับ การเรียนการสอนศิลปศึกษาที่ จำเนียร ศิลปวานิช (2538) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนนั้น ผู้เรียนนับ ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการเรียนการสอน ในองค์ประกอบของการสอนที่ดีนั้น ผู้สอนจะ ต้องพิจารณาถึงผู้เรียนด้วยว่า ผู้เรียนคือใคร มีพื้นความรู้และประสบการณ์เดิมเป็นอย่างไร ก่อนที่ผู้สอน จะลงวางแผนการสอน ผู้สอนต้องศึกษาผู้เรียนให้ละเอียดทุกด้านก่อนที่จะลงมือสอน เพื่อที่จะใช้กลยุทธ์ วิธีที่เหมาะสมในการสอนผู้เรียนได้ตรงตามแนวทางที่ต้องการ สำหรับการใช้นโยบาย บทเรียนในการ

วาดภาพระบายสี ที่พบว่า เป็นการนำส่วนหนึ่งของบทเรียนต่างๆมาใช้เป็นเนื้อหาในกิจกรรมวาดภาพระบายสี โดยส่วนมากเป็นเนื้อหาที่ทาน เทพนิยาย ที่ใช้ต่างกันไปตามพัฒนาการของเด็ก แสดงให้เห็นการเลือกใช้น้ำหนักเนื้อหาต้องการให้สอดคล้องตามธรรมชาติของวัยเรียนชั้นประถม ที่เรียนรู้ในลักษณะของการจินตนาการมากกว่าการเรียนรู้หลักการองค์ความรู้ โดยสอดคล้องกับ ภรณ์ คุรุรัตน์(2526) กล่าวว่า พัฒนาการการแสดงออกของเด็กในวัย 6-12 ปี เด็กจะชอบการแสดงออกโดยการเคลื่อนไหว ชอบการทำงานเลียนแบบ ชอบในเรื่องราวละคร ประเภทเทพนิยาย เทพนิยายทำให้เด็กจินตนาการตามตัวละคร และจะนำตนเองเข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่อง เช่นนึกฝันว่าตนเองเป็นตัวละครในนั้น และสอดคล้องกับ ศิริพร วิริยะอักษรเดชา (2543) ศึกษาพบว่า การใช้เทพนิยาย ช่วยให้แฝงภูมิปัญญาและความจริงในทางจิตใจที่เด็กเห็นภาพได้ วรรณกรรมเป็นการสอนให้เด็กเข้าใจวิวัฒนาการของมนุษย์ แง่คิดของคนยุคต่างๆ ตลอดจนทำให้เกิดความซาบซึ้งในบทประพันธ์ของกวี

ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน จากผลวิจัยที่พบว่า เป็นการบูรณาการศิลปะในการเรียนรู้ในชั้นประถม เพื่อให้เกิดการสนองตอบธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กที่เรียนรู้จากสิ่งที่เห็นภาพได้ก่อนการเรียนรู้ความหมายข้อความ แสดงให้เห็นว่ามีการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้วาดภาพระบายสีเพื่อรองรับพัฒนาการจินตนาการ ความรู้สึกจากการเรียนของผู้เรียนตามช่วงพัฒนาการซึ่งเป็นไปตามปรัชญาวอลดอร์ฟ สอดคล้องกับ ทอมสัน (Tomson,J. อ้างใน พร พันธุ์โอสถ,2543) กล่าวว่า ในชั้นประถม ช่วงอายุ 7-14 ปี เด็กจะมีการพัฒนาพลังจินตภาพภายในตัวขึ้น เด็กจะมีความสนใจต่อสิ่งรอบข้างอย่างลึกซึ้งมากขึ้นกว่าเดิม สิ่งที่สามารถกระตุ้นความสนใจและกระทบความรู้สึกของเด็กจะทำให้เด็กจดจำได้และจะเป็นส่วนหนึ่งในตัวเด็ก เด็กจะสนใจสิ่งแปลกใหม่ น่าตื่นเต้น และคิดจินตนาการในสิ่งที่เห็นโดยตลอด กล่าวได้ว่าเด็กในวัยนี้ควรเรียนรู้โลกของการจินตนาการ และพัฒนาไปสู่สิ่งที่รูดอล์ฟ สไตเนอร์เรียกว่า ความรู้สึก (Feeling)

สำหรับการกำหนดจุดมุ่งหมายเฉพาะของกิจกรรม ที่พบว่า กิจกรรมระบายสีน้ำมีจุดมุ่งหมายเพื่อการรับประสบการณ์และรับความรู้สึกเกี่ยวกับสี แสดงให้เห็นว่าการระบายสีน้ำ เน้นในเรื่องความรู้สึกจึงไม่เน้นในเรื่องรูปทรง ซึ่งสอดคล้องตามแนวปรัชญาวอลดอร์ฟที่ Strauss,M.(1978) กล่าวว่า การเรียนรู้สีตามธรรมชาติของเด็กสามารถอธิบายได้ คือ เด็กจะระบายสีจากความรู้สึกของสี เด็กจะมองวิธีการที่สีในภาพเกี่ยวพันกัน และเด็กจะรู้สึกได้ในการเปรียบเทียบเมื่อเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสี จึงไม่ควรมีแบบฝึกหัดเรื่องรูปภาพเข้ามากระตุ้นการคิดของเด็ก ในกิจกรรมวาดรูปทรง ที่พบว่า มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นพื้นฐานการเขียนและการเคลื่อนไหวร่างกายแห่งช่วงพัฒนาการ แสดงให้เห็นว่า การวาดเขียนเป็นการเรียนรู้เพื่อรองรับพัฒนาการตามช่วงวัย สอดคล้องกับ Fritz Weitmann (1999) ได้อธิบายว่าพัฒนาการที่จะเกิดขึ้นของมนุษย์แต่ละช่วงวัย ที่เกี่ยวเนื่องบนพื้นฐานพัฒนาการ และการเรียนรู้การวาดภาพ พื้นฐานการเริ่มต้นของการวาดรูปที่ถูกปลูกเร้าด้วยสิ่งที่มีอยู่ในความทรงจำของเด็กกับบางสิ่งที่สมมุติ(สิ่งรอบข้าง) เด็กจะเติมรูปร่างในการวาดรูปด้วยสิ่งที่พวกเขามีอยู่ ซึ่งไม่ใช่เพียงจินตนาการแต่เป็นทักษะที่เป็นไปตามวัย

เด็กจะเริ่มคุ้นเคยรูปต่างๆรอบตัวเอง และจากการสอนที่ควรให้เด็กได้สัมผัสถึงรูปทรงนั้น โดยการเคลื่อนไหวตาม อันจะเป็นผลต่อการพัฒนาทางร่างกายไปพร้อมกัน และให้การรับรู้รูปทรงนั้นซึมซับไปยังความรู้สึกและความทรงจำ แล้วถ่ายทอดออกมาเป็นภาพตามขั้นตอนการคิดของตนเอง สำหรับกิจกรรมวาดภาพประกอบบทเรียน ที่พบว่า มีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้กระบวนการการปฏิบัติ การคิด จินตนาการความรู้สึก ควบคู่กับกระบวนการคิดแบบจดจำองค์ความรู้ แสดงให้เห็นว่า กิจกรรมวาดภาพระบายสีตามแนวการศึกษา วอลดอร์ฟ ไม่ได้มุ่งเน้นแต่ด้านของ จินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์เพียงอย่างเดียว แต่ยังมุ่งเน้นให้เกิดทั้งการเรียนรู้จากการเคลื่อนไหว การรับประสบการณ์ด้านความรู้สึก หรือแม้แต่เป็นการรองรับทักษะ การเขียน-อ่าน เป็นการเรียนรู้ศิลปะร่วมกับรายวิชาอื่นได้ สอดคล้องกับศิลปศึกษาที่ ไอสเนอร์ (อ้างถึงใน มะลิฉัตร เอื้ออนันท์, 2542) กล่าวว่า การกำหนดจุดมุ่งหมายของศิลปะไม่เพียงแต่การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์เพียงอย่างเดียว ควรแสดงให้เห็นจุดมุ่งหมายอื่นที่สำคัญด้วย ซึ่งเป็นหลักการกำหนดเป้าหมายของการศึกษาทุกแขนงที่ไม่ควรมุ่งอยู่ทางใดทางหนึ่ง แต่ควรให้เป็นไปอย่างสมบูรณ์และเกิดสมดุลย์

ด้านวิธีการสอน จากผลวิจัยที่พบว่า เป็นการใช้วิธีการสอนให้สนองต่อจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ และสนองต่อธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กแต่ละวัย ใช้วิธีสาธิต การอธิบาย การแนะนำ การสอนแบบกึ่งเล่น โดยการเคลื่อนไหวร่างกายในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งการเดิน วิ่ง การวาดด้วยเท้า นิ้วมือ กิ่งไม้ วาดบนทราย แสดงให้เห็นว่า การสอนวาดภาพระบายสีตามแนววอลดอร์ฟ ใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย โดยเฉพาะการสอนให้เรียนรู้ผ่านการเคลื่อนไหวร่างกาย และผ่านการได้สัมผัสที่จะนำไปสู่ความรู้สึกภายในได้ ซึ่งเป็นไปตามแนวปรัชญาวอลดอร์ฟที่ บุษบง ตันติวงษ์ (2545) กล่าวว่า ในระดับประถมศึกษาเรื่องการรับความรู้สึก เป็นประสบการณ์ที่จะนำเด็กให้ได้พัฒนาความรู้สึกต่างๆ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของพัฒนาการของช่วงที่สูงขึ้น ในวัย 7-14 ปีนี้ เป็นการเรียนรู้ความรู้สึกจากการได้กลิ่น ความรู้สึกจากการลิ้มรส ความรู้สึกจากการเห็น ความรู้สึกถึงอุณหภูมิ ซึ่งจะทำให้เด็กมีความละเอียดอ่อนภายในเพิ่มขึ้น และสอดคล้องกับศิลปศึกษาที่ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) และชะลอ พงษ์สามารถ (2526) กล่าวว่าสอดคล้องกันว่า วิธีสอนศิลปศึกษา ไม่ควรยึดมั่นอยู่กับรูปแบบหรือวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้สอนควรจะต้องเลือกใช้วิธีสอนหลายรูปแบบโดยเน้นให้มีความสอดคล้องกับสภาพปัจจุบันของผู้เรียน จุดมุ่งหมายของการศึกษา เนื้อหากิจกรรมและเวลาที่เหมาะสม

ในส่วนของหลักการสอนวาดภาพระบายสี จากผลวิจัยที่พบว่า มีรูปแบบการถ่ายทอดงานศิลปะในแนวทางของวอลดอร์ฟ โดยให้ใช้การสอนวาดภาพโดยไม่ร่างภาพ แต่ให้ระบายด้วยสี คือสีน้ำ สีเทียน และสีไม้ตามแต่ละกิจกรรมเป็นรูปภาพชิ้นทีละน้อย แสดงให้เห็นว่า การสอนวาดภาพระบายสี ในแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ แผงมุมมองแนวคิดในงานศิลปะไว้ในหลักการสอนวาดภาพ สอดคล้องกับ Margrit Junemann และ Fritz Weitmann (1999) กล่าวว่า การสอนวาดภาพระบายสีของ รูดอล์ฟ สไตเนอร์ มาจากแนวคิดทฤษฎีสีของ เกอเธ ที่แสดงถึงแนวทางที่สีเป็นการกระทำของแสง มีการเคลื่อนไหว ที่มีมุมมอง

ร่วมในแนวมนุษยปรัชญา ที่เชื่อว่าไม่มีสิ่งใดในอาณาจักรธรรมชาติทั้งหมด ที่สร้างขึ้นจากกรอบนอกเข้าสู่ภายใน ทำให้นักเรียนวอลดอร์ฟรู้จักสี และเส้น ในลักษณะที่ สี คือสิ่งที่เคลื่อนไหวได้ มิใช่มองเห็นสีเป็นเพียงเม็ดสีที่ติดอยู่บนผิวนอกของสิ่งต่างๆที่ปรากฏ อย่างตายตัว และเส้น คือ ขอบของมวลสีที่เคลื่อนไหวไปมา ในระดับขั้นประมวลภาพจึงใช้ฟุ้งกันหรือสีเทียนลากลงไปทันที การวาดภาพระบายสีจึงเกิดขึ้นบนสำนึกแห่งเส้น และสีที่เคลื่อนไหวแทนที่จะหยุดนิ่ง ตายตัว สอดคล้องกับศิลปศึกษา ที่ พีระพงษ์ กุลพิศาล (2545) กล่าวว่า ทักษะของการวาดภาพระบายสีของเด็กนอกจากเกี่ยวกับพัฒนาการตามวัยแล้ว การได้รับอิทธิพลจากการสอนของครูเป็นส่วนสำคัญมาก สังเกตได้จากการลงสีในผลงานของเด็กในพัฒนาการวัยเดียวกัน ที่ปรากฏการใช้สี แบบการลงสี(Colouring) กับการระบายสี (Painting) ซึ่งมีความหมายต่างกัน โดยการลงสี เป็นการใช้สีปรากฏอยู่ในช่องให้เต็ม ส่วนการระบายสี คือการแสดงออกทางการใช้สี ซึ่งมีลีลาเฉพาะของเด็กแต่ละคน ภาพจะดูมีชีวิตชีวากว่าแบบแรก และปราศจากความรู้สึกว่ามีกรอบควบคุมหรือบังคับไว้ เป็นการใช้สีที่มีความอิสระเหมาะสมกับการเรียนรู้ในวัยเด็ก

ด้านสื่อการสอน จากผลวิจัยที่พบว่า การเลือกใช้สื่อคำนึงถึงสื่อและวัสดุที่สนองต่อการสัมผัสทั้งภายนอกและภายในจิตใจ เป็นสื่อที่มีความปลอดภัยและมีคุณภาพดี เลือกใช้สื่อวัสดุจากธรรมชาติหรือให้ความเป็นธรรมชาติสูง ให้เป็นการใช้สื่อการสอนเพื่อกระตุ้นจินตนาการ ความรู้สึก และใช้สื่อทางนามธรรมประเภทเรื่องราว เนื้อหาบทกวีหรือเนื้อหาในบทเรียนเป็นหัวข้อในการถ่ายทอดภาพ แสดงให้เห็นว่า มีการใช้สื่อหลายรูปแบบโดยพิจารณาให้เกิดความเหมาะสมกับผู้เรียน และสนองต่อจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับ กรมวิชาการ(2545) กล่าวว่า สื่อการเรียนรู้ที่ดีต้องมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองจากสื่อ เรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ เรียนรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่รอบตัว สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียนและธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และสนองตอบในความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

สำหรับการกำหนดประเภทวัสดุอุปกรณ์การระบายสี จากผลวิจัยที่พบว่า ใช้อุปกรณ์ตามความเหมาะสมกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียนตามวัย โดยให้ใช้สีเทียน สีน้ำ และสีไม้ เป็นหลักในการวาดภาพระบายสี แสดงให้เห็นว่า มีการกำหนดชนิดของอุปกรณ์สำหรับการเรียนรู้งานศิลปะไม่ได้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ตามความต้องการ แต่เป็นการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่เห็นว่าเหมาะสมกับพัฒนาการผู้เรียน สอดคล้องกับศิลปศึกษาที่ ไอสเนอร์ (อ้างใน มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ ,2542) กล่าวว่า สิ่งจำเป็นที่สุดในการเรียนศิลปะระดับประถมก็คือ วัสดุอุปกรณ์ แต่การเรียนการสอนศิลปะไม่จำเป็นต้องให้ประสบการณ์ในการใช้สื่ออุปกรณ์แก่ผู้เรียนที่หลากหลายเสมอไป การที่เด็กมีอุปกรณ์ที่พร้อมเกินความจำเป็นจะทำให้เด็กทำความรู้จักกับอุปกรณ์เหล่านั้นอย่างผิวเผิน และขาดโอกาสที่จะทำความรู้จักกับวัสดุอุปกรณ์ที่มีคุณค่า และเหมาะสมกับพัฒนาการเด็กในแต่ละช่วงวัย ซึ่งโดยรอบตัวเด็กแล้วมีโอกาสได้สัมผัสกับวัสดุอุปกรณ์ที่หลากหลายเหล่านั้นอย่างยาวนาน

ด้านการวัดและประเมินผล จากผลวิจัยที่พบว่า ได้ใช้วิธีการวัดผลจากการสังเกตพฤติกรรมผู้เรียน การวิเคราะห์ผลงานผู้เรียน และใช้การประเมินผลแบบบรรยายพัฒนาการที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ ครอบคลุมในด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคม โดยอยู่บนพัฒนาการมนุษย์แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ แสดงให้เห็นว่า มีการใช้วิธีการวัดประเมินผลที่เป็นไปตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟตามที่ พรพันธุ์ โอสด (2539) กล่าวว่า การวาดภาพของเด็กแต่ละวัยแตกต่างกันไปตามวัย ภาพวาดของเด็กจึงแสดงถึงพัฒนาการของเด็กออกมา ครุจึงไม่เข้าไปแทรกแซง แนะนำ หรือวิพากษ์วิจารณ์ แก่ไขภาพวาดของเด็ก สิ่งที่ครูควรกระทำก็คือ ฝึาสังเกตระวนการการแสดงออก และพิจารณาภาพวาดของเด็กอย่างลึกซึ้ง

ด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน จากผลวิจัยที่พบว่า จัดสิ่งแวดล้อมทั้งในและนอกห้องเรียนยึดแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ โดยจัดห้องเรียนแบบโปร่ง ทัศนียภาพแบบเปิด จัดสีและแสงที่เหมาะสมกับระดับช่วงอายุผู้เรียน แสดงให้เห็นว่ามีการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับบรรยากาศการเรียน อาจกล่าวได้ว่าเป็นการใช้ทัศนียภาพในเชิงบำบัด โดยเฉพาะการแสดงออกของสีต้นบรรยากาศในชั้นเรียนที่มีลักษณะของศิลปะบำบัดที่ใช้สีเป็นแกนหลัก ซึ่งสอดคล้องกับแนวปรัชญาวอลดอร์ฟที่ Kevin Hughes(2000) กล่าวว่า แนวคิดเรื่องสีที่แสดงถึงระดับชั้นเรียนในแต่ละชั้น มาจากแนวคิดการใช้สีของเกอเธ่เป็นการให้ความสำคัญในพัฒนาการด้านจิตใจของเด็ก ดังเช่น สีเขียว ที่เป็นสีช่วงชั้นปีที่4 และ5 เพราะเด็กวัย 10 – 11ปี จะรับรู้ถึงระบบการเต้นของหัวใจ การหายใจ การทรงตัว สีเขียวจะช่วยในเรื่องความรู้สึกสมดุลเพราะมันอยู่ ระหว่างสีเหลืองที่สว่าง และสีน้ำเงินที่มืด ในชั้นประถมศึกษา การเดินทางของสีตามชั้นเรียนวอลดอร์ฟ เป็นเหมือนกับวงล้อสีจาก Lower Grades , Middle Grades ไปสู่ Upper Grades จนกระทั่งชั้นปีที่ 12 (ม.6) โดยเริ่มต้นจากสีชมพูอมแดง สีชมพูอมส้ม สีเหลืองอ่อน สีเขียว สีเขียวอมน้ำเงิน และสีน้ำเงินอมม่วงในชั้นประถมศึกษาปีที่6 โดยจะให้ค่าของสีที่สว่างแต่ไม่จ้าที่ดูคล้ายการกระจายของแสงอ่อนๆจากธรรมชาติ

การจัดที่นั่งผู้เรียน พบว่า มีการจัดที่นั่งเรียนตามหลักอุปนิสัยของมนุษย์ตามแนวทางของ รูดอล์ฟ สไตเนอร์ แต่ไม่สามารถใช้แนวทางดังกล่าวได้แน่ชัด โดยมีการปรับเปลี่ยนที่นั่งตามสภาวะการณ์ มีการนำหลักการมาปรับให้เกิดความยืดหยุ่น ปรับให้เข้ากับสภาพความเป็นจริง เช่นสัดส่วนของเด็ก อาจกล่าวได้ว่า ในการจัดสิ่งแวดล้อมทางการเรียนได้ศึกษาตามแนวทางวอลดอร์ฟ โดยนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริงโดยเฉพาะหลักการจัดตำแหน่งการนั่งเรียนของเด็กที่ยังมีผลกระทบจากสภาวะการณ์ต่างๆทำให้ไม่สามารถนำหลักการดังกล่าวมาใช้ได้ตายตัว สอดคล้องกับแนวปรัชญาวอลดอร์ฟ ที่กรูนีเลียส (2536) ศึกษาพบว่ารูดอล์ฟ สไตเนอร์ได้ศึกษาถึงอุปนิสัยของคนเพื่อจัดที่นั่งเรียนโดยใช้แง่มุมมโนคติบางแง่มุมของกรีก จำแนกอุปนิสัยของคนออกเป็น 4 แบบ โดยจัดลักษณะนิสัยกลุ่มเดียวกันไว้ด้วยกัน เพื่อเป็นการสะท้อนด้านที่ควรปรับปรุง และแสดงให้เห็นด้านที่ดีให้ชัดเจนยิ่งขึ้นภาพในและนอกกลุ่มซึ่งอุปนิสัยดังกล่าวเกี่ยวข้องกับแสดงออกในเรื่องของศิลปะ ดังนี้

(1). เด็กเจ้าอารมณ์ จะนั่งแหวหลังเพื่อไม่ให้รบกวนคนอื่น ซึ่งความมุ่งมั่นมีบทบาทเด่นมาก ในการวาดภาพมักชอบใช้สีแดงในภาพมากๆ

(2). เด็กช่างคิด จะนั่งตรงกลางข้างหน้าต่าง เพื่อให้เหตุการณ์ภายนอกจูดออกมากว้างครุ่นคิด ซึ่งความคิดมีบทบาทกับเด็กกลุ่มนี้เป็นพิเศษ และมักจะเห็นสีฟ้าและสีม่วงมากที่สุดในการระบายสี

(3). เด็กร่าเริง จะให้นั่งชิดผนังด้านใน เพื่อจะช่วยผสานเด็กทุกกลุ่มให้แสดงลักษณะของกลุ่มบรรเทา ลง เด็กกลุ่มนี้ถูกรอบำด้วยความรู้สึก ความสนใจจะเปลี่ยนได้ง่ายๆ มักใช้สีตัดกัน แต่จะโปรดปรานสีเหลืองเป็นพิเศษ

(4). เด็กเฉยเมย จะนั่งแหวหน้า เพื่อให้เห็นการทำงานของครูอยู่ตลอด แต่เด็กกลุ่มนี้มีความสมดุลในตัวเองมากที่สุดใน 4 แบบ เพียงแต่คอยรื้อให้เกิดความสนใจเป็นระยะ ภาพวาดมักแสดงสีเขียวเย็นตาอยู่ในภาพ มากที่สุด

โดยการศึกษาของรูคอล์ฟ ไสตนเนอร์ ดังกล่าวยังพบว่า มนุษย์ไม่มีการยึดติดกับอุปนิสัยแบบใดแบบเดียว มักมีการผสมผสานกันในอุปนิสัยอีกสามแบบที่เหลือ เพียงแต่จะมีอุปนิสัยแบบเดียวที่เด่นชัดแสดงบทบาทเหนือกว่าแบบอื่นๆ คือเป็นพื้นฐาน และติดตัวไปตลอดชีวิตเสมอ โดยอุปนิสัยของคนเราจะแสดงลักษณะเด่นออกมาทั้งในคุณสมบัติทางกายและจิต และพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนอยู่ได้ตลอดเวลา

สำหรับสิ่งแวดล้อมในการเรียนศิลปะโดยเฉพาะ จากผลวิจัยที่พบว่า มีการจัดพื้นที่แสดงงานศิลปะในห้องเรียนเพื่อให้ผู้เรียนชื่นชม สังเกตและซึมซับผลงานศิลปะ แสดงให้เห็นว่า ศิลปะมีส่วนในการเรียนรู้ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟอย่างมาก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าศิลปะศึกษาตามแนววอลดอร์ฟจัดได้เป็นศิลปะที่สนองต่อชีวิตของมนุษย์ มากกว่าการเป็นศิลปะที่เป็นเพียงตัวผลงาน ซึ่งสอดคล้องกับตามแนวปรัชญาการศึกษาวอลดอร์ฟ ที่ Barnes(1980) กล่าวว่า การเรียนการสอนแนวการศึกษาวอลดอร์ฟมองการศึกษาว่าเป็นศิลปะ และมองทั้งตัวศิลปะว่าเป็นสื่อในการสอน และการเรียนรู้ทางศิลปะ รวมถึงการสอนของครูอย่างมีศิลปะด้วย จะทำให้ห้องเรียนเกิดการเรียนอย่างมีชีวิตและกระตือรือร้น ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาสภาพในโรงเรียนวอลดอร์ฟ ของ Kevin Hughes(2000) พบว่า ลักษณะสำคัญของโรงเรียนวอลดอร์ฟ แสดงให้เห็นบนฝาผนังจะเต็มไปด้วยงานแสดงการระบายสีของเด็ก จนเป็นลักษณะที่เป็นจุดเด่นในการจัดการศึกษาแนววอลดอร์ฟ จึงแสดงให้เห็นว่า สิ่งแวดล้อมในการเรียนมีความสำคัญในการเรียนศิลปะแนววอลดอร์ฟ และอาจกล่าวได้ว่า มีความสอดคล้องกับการจัดบรรยากาศการสอนศิลปะศึกษาที่ดี พิระพงษ์ กุลพิศาล (2545) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ภายในระหว่างผู้เรียน กับสภาพแวดล้อมในการเรียน มีความสำคัญยิ่ง โดยก่อให้เกิดพัฒนาการในด้าน อารมณ์และจินตนาการที่เป็นสิ่งเดียวกัน ด้านสติปัญญา ที่บอกให้รู้ว่าเด็กมีความตระหนักรู้ในสิ่งแวดล้อมอย่างไร ด้านการรับรู้ การส่งเสริมและพัฒนาประสาทสัมผัสมีความสำคัญต่อการเสริมสร้างประสบการณ์ทางศิลปะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางจักษุสัมผัส ที่มีต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัว ด้านลักษณะการสร้างสรรค์ การเจริญเติบโตทางการสร้างสรรค์(หรือการทำสิ่งแปลกใหม่ไม่ซ้ำแบบใคร) ล้วนแล้วแต่ได้รับอิทธิพลจากการสัมผัสสิ่งรอบข้าง รวมถึง

ด้านสุนทรียภาพ คือคุณค่าอย่างหนึ่งที่เกิดจากการจัดรวมความคิด ความรู้สึก และการรับรู้ ที่ได้รับจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะสะท้อนอยู่ในผลงานทางศิลปะ

- (2.2) อภิปรายผลการวิจัย ที่ได้จากการสังเกตการเรียนการสอนวาดภาพระบายสี ในระดับชั้นประถมศึกษาที่ใช้แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ โดยจะอภิปรายในประเด็นที่นอกเหนือจากประเด็นการอภิปรายในข้อ(2.1) เพื่อให้เห็นลักษณะเฉพาะของการเรียนการสอนวาดภาพระบายสี ซึ่งอภิปรายได้ดังนี้

ด้านผู้สอน จากผลวิจัยที่พบว่า ผู้สอนมีปฏิสัมพันธ์ต่อผู้เรียนในลักษณะครอบครัวยุคใหม่ มีความใกล้ชิดพูดคุยซักถามเด็กในทุกเรื่อง ลักษณะการตกแต่งห้องมีการแสดงออกทางอารมณ์ การเงยบ การใช้นิ้วชี้ที่ปาก ไม่ว่าจะกล่าวด้วยการใช้เสียงที่ดูหรือดังมากเกินไป และมีการฝึกพัฒนาด้านศิลปะสำหรับผู้สอนร่วมกันทุกชั้นเรียน แสดงให้เห็นว่า ผู้สอนในแนววอลดอร์ฟต้องมีการพัฒนา เรียนรู้จิตวิทยาการสอน รวมทั้งการศึกษาศิลปะอยู่เสมอ สอดคล้องกับ สปีค (2539) กล่าวว่า ระบบการศึกษาวอลดอร์ฟ ให้ความสำคัญกับครูมาก ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับเด็ก เพราะครูจะต้องดูแลเด็กอย่างใกล้ชิดตลอดระยะเวลาของช่วงชั้นประถม และสอดคล้องกับ Southworth ,C.R.(1988) ศึกษาพบว่า รูปภาพหรือผลงานศิลปะเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการทำงานของครูในโรงเรียนวอลดอร์ฟ โดยมีแนวคิดวางแผนศิลปะให้ความเข้าใจในส่วนลึกแห่งจินตนาการซึ่งเป็นการทำงานในส่วนของการรับรู้ ที่จะพัฒนาไปสู่ระบบของสมองและปัญญา ดังนั้นงานศิลปะที่เป็นการเกิดแห่งจินตนาการจึงเป็นศูนย์กลางสำคัญในการทำงานกับตนเองของครูในแนววอลดอร์ฟ

ด้านผู้เรียน จากผลวิจัยที่พบว่า ผู้เรียนทุกชั้นเรียนมีวินัยทางการเรียนชัดเจนในการเป็นผู้สังเกต ผู้ฟัง และผู้ปฏิบัติ การเรียนเป็นไปอย่างมีสมาธิ เงียบ มีความเป็นส่วนตัวสูงไม่พูดคุยซักถามหรือสนใจผู้อื่นในขณะที่ทำงาน โดยผู้เรียนชั้นประถมต้นมีความกังวลและลังเลในการทำงานบ้าง แต่เมื่อมีพื้นฐานแล้วทำให้ในชั้นประถมปลายผู้เรียนมีความมั่นใจในการทำงานสูง ซึ่งเป็นการทำงานอย่างมีขั้นตอน ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดเตรียมอุปกรณ์ ร่วมนำเสนอเรื่องราวในการวาดภาพ และการประเมินผลงานร่วมกันเชิงสร้างสรรค์ เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะ จากการที่ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังในระบบการเรียนแนววอลดอร์ฟตั้งแต่ชั้นปฐมวัยมาก่อนแล้ว พฤติกรรมการเรียนที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปในรูปแบบเดียวกัน และแสดงให้เห็นได้ว่า ได้มีการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง จากการให้มีส่วนร่วมทุกขั้นตอน และเป็นการมีส่วนร่วมที่ปลูกฝังวินัยทางการเรียนร่วมด้วย สอดคล้องกับ Carl Rogers (1969) กล่าวว่า ในการศึกษาควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ทั้งในการเรียนของนักเรียนและการสอนของครูอย่างเป็นระบบแล้ว จะช่วยในการเรียนรู้ของนักเรียนมีมากขึ้น รู้ถึงขั้นตอนการเรียนรู้ของตนเอง

ที่จะส่งผลให้มีอิสระในการคิดทำรูปแบบการเรียนรู้ของตนเองต่อไป และเป็นการสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการเรียนให้กับตนเองด้วย

ด้านหลักสูตรเนื้อหา จากผลวิจัยที่พบว่าเป็นหลักสูตรบูรณาการแบบสหวิทยาการ ที่เน้นเนื้อหาที่มีชีวิต กระตุ้นจินตนาการ ประเภท นิทาน เทพนิยาย ตำนาน เรื่องราวธรรมชาติปรากฏการณ์ต่างๆ และต้องมีความสอดคล้องกับเรื่องราวในบทเรียนหลักแต่ละช่วงการเรียนรู้ ใช้เนื้อหาเพื่อถ่ายทอดผลงานศิลปะ และใช้เนื้อหานิทานกระตุ้นเตือนจิตสำนึกคุณธรรมจริยธรรม ความดีงาม ความรู้สึก โดยใช้เนื้อหาเดียวกันทำผลงานครั้งต่อไป 2-3 คาบ เพื่อให้เกิดความสนใจและประสบการณ์ทางศิลปะมากกว่าการรับฟังเนื้อหาเรื่องราว ไม่ใช่เนื้อหาที่เป็นหลักการทางศิลปะ หรือหลักการสร้างงานโดยตรง แสดงให้เห็นว่า การเรียนการสอนวาดภาพระบายสี ไม่ได้เน้นเนื้อหาหลักการทางศิลปะ และไม่ได้มุ่งหวังให้นำเนื้อหานิทานไปถ่ายทอดรูปภาพโดยตรง แต่เป็นการนำนิทานเพื่อสนองตอบการเรียนรู้ที่นำพาสู่ความรู้สึก จินตนาการในส่วนลึก เพื่อให้สะท้อนเป็นภาพศิลปะได้ง่ายขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ Apana , K.N.(1997) ศึกษาพบว่า จุดมุ่งหมายแห่งเรียนรู้โดยใช้จินตนาการ ความรู้สึกภายใน ในการเรียนรู้ตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟ ปรากฏในการเรียนการสอนละคร ดนตรี และศิลปะ เป็นการทำให้เกิดการหยั่งรู้ตามสัญชาตญาณจากรายการเนื้อหาที่เรียน ให้เกิดการปลุกธรรมชาติของผู้เรียนด้วยตนเอง เกิดการเรียนรู้โดยประสบการณ์ทางสุนทรียะที่มุ่งเน้นความรู้สึกภายใน ในส่วนลึกที่สุด ที่เรียกว่า “ดวงจิต” ที่เป็นศาสตร์แห่งจิตวิญญาณ และสอดคล้องกับ นิตยา ชชกักดี (2543) กล่าวว่า การเรียนการสอนในวัยเด็กที่สำคัญ ควรพัฒนาถึงด้านจิตวิญญาณของมนุษย์ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการรู้จักคุณค่าของชีวิต สิ่งแวดล้อม สุนทรียภาพ วัฒนธรรมและคุณธรรม ซึ่งนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิตที่ดีงาม หลุดพ้นจากความทุกข์ และเกิดสันติสุขในสังคม ซึ่งจะสอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาที่มุ่งพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน จากผลวิจัยที่พบว่ามีจุดมุ่งหมายร่วมของการวาดภาพระบายสีในชั้นประถม เพื่อให้การเรียนรู้ของเด็กผ่านความสมดุลทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาจากความคิดและจินตนาการ แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมวาดภาพระบายสีที่ปรากฏในชั้นประถม มีจุดมุ่งหมายเพื่อ เชื่อมโยงผสานความรู้ ความรู้สึก และการกระทำเข้าด้วยกัน ไม่ว่าจะเกิดจากการเรียนกิจกรรมวาดภาพระบายสีโดยตรง หรือการบูรณาการการวาดภาพร่วมในการเรียนวิชาต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับ ศิริพร วิริยะอักษรเดชา (2543) ศึกษาพบว่า ศิลปะในแนวการศึกษาออลดอร์ฟ ผู้สอนจะนำไปสอนร่วมกับวิชาอื่นๆ เพื่อเป็นการเรียนรู้ของเด็กให้เกิดทั้งด้าน ความรู้ ความคิด จินตนาการ และแยกแยะบททวนบทเรียนไปตามเนื้อหา เพื่อให้เกิดความสมดุลในการเรียนรู้ ดังที่รูคอล์ฟ สไตเนอร์ เรียกว่า สมดุลแห่ง 3 วิธีทางมนุษย์ ประกอบด้วย ทางกาย จิตใจ และสมอง และสอดคล้องกับ Margaret ,K.(2000) ศึกษาพบว่า ศิลปะในโรงเรียน

ลวดอร์ฟมีบทบาทในการเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงความรู้คิดกับการปฏิบัติ เป็นการพัฒนาความคิดให้เข้ากับ ความชำนาญ และศิลปะช่วยในการปรับความรู้สึกและอารมณ์ให้เกิดความสมดุลของผู้เรียนเอง

ด้านวิธีการสอน จากผลวิจัยที่พบว่า มีจุดร่วมกันในทุกกิจกรรมวาดภาพระบายสี คือ การไม่ร่าง ภาพ ไม่ใช้ดินสอ แต่เป็นการลงสีทีละน้อยด้วยพู่กัน สีเทียนหรือสีไม้ จนเป็นรูปทรง สะท้อนให้การวาด ภาพไม่ปรากฏขอบหรือการใช้ดินสอดัดเส้นรอบรูป แต่เป็นการชนกันของสีที่เกิดเป็นรูปภาพ เป็นมวล ตามความเป็นจริงที่มองเห็น ลงสีอย่างมีทิศทาง ให้ความสำคัญในการลงสีในมุมมองของความจริงตามการ ก่อเกิดจากรากฐานสู่การเติบโต เช่น ลงสีรากไม้ไล่มาถึงลำต้น และเติมแต่งใบ ดอก ผล ทั้งนี้เนื่องมาจาก การนำเสนอหลักการวาดภาพในมุมมองที่เป็นลักษณะเฉพาะของการสอนศิลปะแนวออลดอร์ฟ ที่ได้รับ อิทธิพลจากแนวปรัชญาในด้านมนุษยปรัชญา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Eston (1995) กล่าวว่า บทบาท ของศิลปะตามแนวออลดอร์ฟ มีความเกี่ยวข้องกับมิติของมนุษย์ การแสดงออกทางศิลปะจึงเกี่ยวกับความ เป็นจริงที่มนุษย์สัมผัสได้ ซึ่งในงานวิจัยของ Cox ,M.(2000) ศึกษาพบว่า ลักษณะการวาดภาพระบายสี ตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟได้แสดงให้เห็นถึงการสอนในระบบออลดอร์ฟที่ส่งเสริมการวาดจาก จินตนาการ การรับรู้ความรู้สึกของสี และการบูรณาการศิลปะในบทเรียนต่างๆอยู่เสมอ ทำให้การแสดง ออกของภาพวาดมีความเคลื่อนไหว มีจินตนาการ และมีชีวิตชีวามากกว่าการเรียนการสอนในระบบอื่น

ด้านสื่อการสอน จากผลวิจัยที่พบว่า สื่อที่ใช้เป็นสื่อวัสดุธรรมชาติ และสื่อทางนามธรรมจาก นิทาน นำมาใช้เป็นหัวข้องานเพื่อช่วยในการจินตนาการเป็นภาพ ให้ความสำคัญกับวัสดุอุปกรณ์สร้างงาน ศิลปะอย่างมาก เน้นคุณภาพสีที่สื่อได้ถึงความเป็นธรรมชาติ มีการกำหนดจำนวนสี ประเภทของสี เพื่อให้ ตรงกับจุดมุ่งหมายการเรียน มีความเหมาะสมกับพัฒนาการและธรรมชาติการเรียนรู้ในวัยเด็ก แสดงให้ เห็นว่า ในการใช้สื่อและอุปกรณ์การวาดภาพระบายสี ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการ เรียนรู้ได้จากสื่อ เน้น การรับรู้ความรู้สึกได้จากสื่อ โดยเฉพาะเรื่องของประเภทสีที่ใช้ มีการกำหนดใช้สีน้ำที่โปร่งใส และให้มี การระบายบนกระดาษเปียกเป็นรูปแบบหลักในแนวการระบายสีในระดับประถม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็น การสอนศิลปะที่ให้เกิดการเรียนรู้ในเชิงความรู้สึกมากกว่าการใช้ทักษะการวาดภาพ สอดคล้องกับ Junemann(1999) อธิบายว่า การเรียนรู้เรื่องสีในการทำงานศิลปะแนวออลดอร์ฟเพื่อให้ได้ประสบการณ์ บริสุทธิ์จากสี ในการระบายสีน้ำจึงใช้สีที่เหลวใสระบาย คุณสมบัติของสีน้ำจึงมีความสำคัญมากเพราะ เมื่อระบายลงบนกระดาษขาวที่มีน้ำเป็นตัวผสมแล้ว จะดูเสมือนการเกิดเสรีภาพในการเคลื่อนไหว และ การจินตนาการอย่างเสรี และสอดคล้องกับกรมวิชาการ(2545) กล่าวว่า สื่อการเรียนรู้ที่ดี ต้องมุ่งส่งเสริม ให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองจากสื่อ เรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ เรียนรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ รอบตัว เหมาะกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียนและธรรมชาติของ สาระการเรียนรู้

ด้านการวัดและประเมินผล จากผลวิจัยที่พบว่า มีการวัดผลจากการสังเกตพฤติกรรม และการวิเคราะห์ผลงานศิลปะ ทำให้รูปแบบการประเมินผลเป็นการเขียนบรรยายพฤติกรรมตามที่เกิดจากการวัดผล ไม่ใช่รูปแบบคะแนนหรือการสอบ แต่ใช้การประเมินจากพัฒนาการรายบุคคลที่เกิดขึ้นตลอดเวลาของการเรียนรู้ แสดงให้เห็นว่า การเรียนการสอนวาดภาพระบายสีตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ ที่เป็นการศึกษาในรูปแบบใหม่ เน้นแนวทางการวัดประเมินผลตามสภาพที่เป็นจริงของผู้เรียน ซึ่ง สอดคล้องกับสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543) และ อมรวิรัช นาคทรพร (2543) กล่าวว่า นวัตกรรมการศึกษาในปัจจุบัน ที่จัดในระบบการศึกษาแบบ Home School มีแนวการประเมินผลเพื่อมุ่งเห็นพัฒนาของเด็กอย่างแท้จริง เน้นการประเมินผลจากสภาพจริง ซึ่งหมายถึง การประเมินสิ่งที่นักเรียนได้แสดงความสามารถทุกด้าน ทั้งการคิด ความรู้และการแก้ปัญหา ในการประเมินจะใช้กระบวนการสังเกต การบันทึกและรวบรวมข้อมูลจากงานและวิธีการที่นักเรียนทำ ไม่เน้นการประเมินเฉพาะทักษะพื้นฐาน แต่จะเน้นการประเมินทักษะความคิดที่ซับซ้อนในการทำงานของนักเรียนและการแสดงออกที่เกิดจากการปฏิบัติในสภาพจริง ที่เรียกว่าการรายงานความก้าวหน้า (Progress Report) เป็นแนวทางหนึ่งที่นักวิชาการหลายคนพยายามนำมาใช้ โดยเชื่อว่า การเขียนบันทึกเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง ทำให้เห็นภาพเกี่ยวกับการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็ก เป็นการเขียนรายงานลักษณะการบรรยาย ไปจนถึงการบันทึกเชิงประเมินผล

ด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน จากผลวิจัยที่พบว่า ให้ความสำคัญกับการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อรองรับภาวะทั้งภายในและภายนอกของพัฒนาการในแต่ละช่วงวัย ที่ปรากฏในการใช้สีและแสงในห้อง การเลือกใช้ธรรมชาติในการตกแต่ง และการจัดที่นั่งเรียนตามลักษณะของบุคคล แสดงให้เห็นว่า มีการใช้หลักการจัดสิ่งแวดล้อมให้เกิดการรองรับลักษณะทางการเรียนรู้ตามวัยผู้เรียนในเชิงศิลปะบำบัด โดยมี การใช้สิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกช่วยในการเรียนรู้ร่วมด้วย จึงกล่าวได้ว่าเป็นการจัดสิ่งแวดล้อมที่เน้นในด้านของความรู้สึกสัมผัสที่ควบคู่กับการสัมผัสได้ทางกายภาพนอกจากการมอง การสัมผัส ซึ่งสอดคล้องกับ Danley (1998) ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการ และสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้แบบ Home School พบว่า การจัดสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการรับรู้ทั้งภายใน และเกิดการสัมผัส จะทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาการรับรู้ตามระดับความสามารถของตนเอง และจากกระบวนการดังกล่าวจะทำให้ผู้เรียนเป็นคนที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และยังพบว่ามี การจัดแสดงผลงานศิลปะไว้ในห้องเรียนทุกระดับชั้น แสดงให้เห็นว่า สิ่งแวดล้อมที่เป็นผลงานศิลปะมีบทบาทสำคัญในการจัดสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ในชั้นเรียน ซึ่งจะมีผลต่อการเรียนรู้ศิลปะ โดยเฉพาะการวาดภาพระบายสีตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของผดุง พรหมมูล(2538)กล่าวว่า สิ่งแวดล้อมทางการเรียนศิลปะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และมีส่วนสำคัญในการรับรู้ความรู้สึกในการเรียน ซึ่งควรมีการจัดสิ่งแวดล้อมที่ยั่วยุกระตุ้นให้เกิดการทำงานศิลปะ เช่นการตกแต่งด้วยภาพผลงานศิลปะในชั้นเรียน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

(1). ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้การเรียนการสอนวาดภาพระบายสี แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ สำหรับ การสอนในวิชาศิลปะศึกษา โรงเรียนระบบสามัญ สามารถปฏิบัติได้ ดังเช่น

- การจัดหลักสูตรให้บูรณาการกิจกรรมวาดภาพระบายสีในวิชาต่างๆ ที่เรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่พัฒนาส่วนของการคิดเชิงจินตนาการ ควบคู่ไปกับการคิดเชิงความรู้ในองค์ความรู้ที่เรียนร่วมกัน
- การใช้วิธีการสอนวาดภาพระบายสีที่เน้นการเรียนรู้ถึงส่วนลึกของความรู้สึก เช่นการสอนวาดรูปทรงที่น่าเสนอวิธีการสอน ผ่านการเคลื่อนไหวร่างกายตามรูปทรง หรือการสอนทฤษฎีสีที่ให้เรียนรู้จากการผสมของสีในงานให้คุณค่าในความรู้สึกของสี แทนการใช้สีผสมสำเร็จรูป เป็นการเรียนรู้ทฤษฎีสีโดยไม่ต้องท่องจำ
- การให้ความสำคัญกับการวัดและประเมินผลการเรียนที่คำนึงถึงการสังเกตพฤติกรรมการเรียน ควบคู่ไปกับการตรวจสอบผลงาน จะทำให้ได้ผลของการวัดและประเมินผลครบถ้วนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ควรมีการบรรยาย หรือบันทึกพฤติกรรมเป็นรายบุคคล ซึ่งจะแสดงถึงผลตามสภาพที่เป็นจริงได้
- การจัดสิ่งแวดล้อมทางการเรียนให้เหมาะสม ควรจะต้องคำนึงถึงสภาวะทางกายภาพและสภาวะภายในตัวตนของผู้เรียนตามช่วงพัฒนาการ เพื่อให้บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมทางการเรียนช่วยตอบสนองด้านสุนทรียะในการเรียนรู้ โดยเฉพาะการจัดแสงสี บรรยากาศ และการจัดตกแต่งด้วยวัสดุสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นจินตนาการ ซึ่งจะช่วยเหลือหลอมภาวะอารมณ์ของเด็กได้ ดังนั้นผู้สอนควรให้ความสำคัญในเรื่องของการจัดสิ่งแวดล้อมในชั้นเรียนเพิ่มมากขึ้น

(2). ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

- ในการประยุกต์ใช้หลักการและแนวทางบางประการเพื่อจัดการเรียนการสอนตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟในระบบการศึกษาทั่วไปนั้น ควรศึกษาวิจัยถึงความสอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาที่ใช้ และความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้แนวทางร่วมกัน เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนนอกเหนือจากที่ได้นำเสนอในผลการวิจัย และการเสนอแนะการนำไปใช้ ในการวิจัยครั้งนี้
- การเรียนการสอนศิลปะในระดับประถมศึกษา ที่ปรากฏตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ ซึ่งบทบาทของศิลปะในแนวศึกษานี้ยังปรากฏในบริบทของการสอนสุนทรียะด้านต่างๆ โดยสอดคล้องสัมพันธ์หลายแขนงในการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาาร่วมด้วย จึงควรศึกษาถึงการจัดการเรียนการสอนศิลปะด้านอื่นๆ ตามแนววอลดอร์ฟ ในการวิจัยครั้งต่อไป